TÜRKİYE CUMHURİYETİ
ANKARA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
ANTROPOLOJİ (SOSYAL ANTROPOLOJİ)
ANABİLİM DALI

MEDYADAN GÜNDELİK HAYATA ANNELİK SÖYLEMLERİNİN DOLAŞIMI: *KADIN* DİZİSİ VE ANNELİĞİN YENİDEN ÜRETİMİ

Yüksek Lisans Tezi

Deniz KARATEKİN

Ankara, 2021

TÜRKİYE CUMHURİYETİ
ANKARA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
ANTROPOLOJİ (SOSYAL ANTROPOLOJİ)
ANABİLİM DALI

MEDYADAN GÜNDELİK HAYATA ANNELİK SÖYLEMLERİNİN DOLAŞIMI: *KADIN* DİZİSİ VE ANNELİĞİN YENİDEN ÜRETİMİ

Yüksek Lisans Tezi

Deniz KARATEKİN

Tez Danışmanı

Doç. Dr. Ceren AKSOY SUGIYAMA

Ankara, 2021

TÜRKİYE CUMHURİYETİ
ANKARA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
ANTROPOLOJİ ANABİLİM DALI
SOSYAL ANTROPOLOJİ BİLİM DALI

MEDYADAN GÜNDELİK HAYATA ANNELİK SÖYLEMLERİNİN DOLAŞIMI: *KADIN* DİZİSİ VE ANNELİĞİN YENİDEN ÜRETİMİ

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Tez Danışmanı: Doç. Dr. Ceren AKSOY SUGIYAMA

TEZ JÜRİSİ ÜYELERİ

Adı ve Soyadı	**İmzası**
1- Doç. Dr. Ceren AKSOY SUGIYAMA	
2- Doç. Dr. H. Çağlar ENNELİ	
3- Dr. Öğr. Üyesi M. Fuat LEVENDOĞLU	

Tez Savunması Tarihi: 05.02.2021

T.C.

ANKARA ÜNİVERSİTESİ

Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürlüğü'ne,

Doç. Dr. Ceren AKSOY SUGIYAMA danışmanlığında hazırladığım "Medyadan Gündelik Hayata Annelik Söylemlerinin Dolaşımı: *Kadın* Dizisi ve Anneliğin Yeniden Üretimi" (Ankara 2021) adlı yüksek lisans tezimdeki bütün bilgilerin akademik kurallara ve etik davranış ilkelerine uygun olarak toplanıp sunulduğunu, başka kaynaklardan aldığım bilgileri metinde ve kaynakçada eksiksiz olarak gösterdiğimi, çalışma sürecinde bilimsel araştırma ve etik kurallarına uygun olarak davrandığımı ve aksinin ortaya çıkması durumunda her türlü yasal sonucu kabul edeceğimi beyan ederim.

Tarih: 05.02.2021

Deniz KARATEKİN

TEŞEKKÜR

Bu çalışmanın hazırlanmasında bana destek olan, bilgisini ve zamanını esirgemeyen danışmanım Doç. Dr. Ceren AKSOY SUGIYAMA'ya teşekkür ederim.

.

İÇİNDEKİLER

1. GİRİŞ 1

1.1. Sorunsal 2

1.2. Araştırmanın Yöntemi 5

2. ANNELİĞİ SABİTLEMEK 10

2.1. Annelik İdeolojisi ve Söylemi 12

2.2. Ana(vatan) 17

2.2.1 Devlet Baba 25

3. VERİMLİ YUVALAR KURMAK 28

3.1. Kız Enstitülerine Kısa Bir Bakış 29

3.2. Modern ve Muhafazakâr Türkiye 35

3.2.1. Aileden Kadına, Kadından Aileye 36

4. ANNELİĞİN YENİDEN ÜRETİMİ 41

4.1. Anneliği Sabitlemek İçin Yeniden Üretim 43

4.1.1. Alana Hazırlık 44

4.1.2. "Anneliğin ideolojisi yoktur" 47

4.2. Aile Bir Ağaç Gibidir 49

4.2.1. Gözeten Babalar 51

4.3. Fedakâr Anneler 57

4.3.1. Her Şeyin Suçlusu Benim! 58

5. KUTSAL KADIN 68

6. SONUÇ 69

7. KAYNAKÇA 72

8. ÖZET 78

9. ABSTRACT 79

1. GİRİŞ

Başlığın adı "giriş" olsa da sorunsallaştırdığım annelik meselesine ortadan başlamak istiyorum. Bu da anneliğin kutsallığına tekabül ediyor. İğrenç, kanayan, duyguları ve davranışları dengesiz olan kadından koparıp onu bir tanrıça ilan eden anneye doğru bir serüveni takip ediyorum. Kadının o işe yaramaz adını alıp, anne ile yüceleşen ve onu göklere çıkaran bir serüven bu… Bu serüven aynı zamanda bir lanet. Çünkü serüvenden çıkmak bir hayli zor. Bir kere anne olunca yaşamın sonuna kadar bu unvan taşınmak zorunda. Çıkış yok ancak kaçış var. Bu kaçışın ise ödenen bedelleri var. Bu bedeller ise "iğrenç" bulunan bir kadının bedeninin yüceleşen -görünürde kimsenin karışmadığı- bir bedene evrilirken bu durumu tersine çevirmeyi içermekte. Hangisi daha kötü karar veremiyorum? İlahlaştırılmak ve ilahlaşmak mı yoksa bunların elinden alınıp Kristeva'nın (2014) "abject" formülasyonundan hareketle kadının iğrençleştiği ve iğrençleştirildiği bir duruma dönüşmek mi?

18 Ağustos 2019'da[1] işlenen bir cinayet diğer tüm cinayetlerden daha çok ses getirdi. "Anne lütfen ölme" bir şarkı sözü bile oldu. Bir annenin, eski kocası tarafından kızının gözü önünde öldürülmesi büyük bir yankı uyandırdı. "Anne lütfen ölme"[2] Türkiye'de birçok kesim tarafından kullanılan sembol bir söz olarak sosyal medya gönderilerinde yer almaya başladı. İnsanlar bir annenin öldürülmesine duydukları kaygıyı sosyal medya hesaplarında paylaşarak göstermeye başladılar. Birtakım feministlerin dışında kalan çoğu insan bu durumu bir annenin öldürülmesi üzerinden gördüler. Bu durum şaşırtıcı değildir. Annelik söyleminin her daim var olması bu durumu kaçınılmaz kılmaktadır. Bu kaçınılmazlığın nasıl inşa edildiğini anlamaya çalışırken, anneliğin

[1] Emine Bulut cinayeti.

[2] Sosyal medyadaki bazı feminist hesaplar tarafından ise videodaki diğer bir söz olan "ölmek istemiyorum" kullanılmıştır. Feministler, kadın cinayetlerinin politik olduğunu vurguladıklarından bu esnada onlara ayrıca yer vermeye gerek duymadım.

milliyetçi bir bağlam içerisinde yer bulduğuna tanıklık ettim. Ananın kutsallığını vatan ile bağdaştıran temelleri yakalarken, ulus-devletin oluşumunda ne gibi politikaların uygulandığını ve annenin siyasallığını bir duygusal bağ gibi gösteren söylemler içerisinde bulmaya çalıştım.

Tüm bunlar ise izlediğim dizilerle gerçekleşti. Başlangıcım olan annelik performansının içerisinde umutsuzca çırpınırken, anneliğin kurgusunu anlamaya başlamak beni heyecanlandırmaya ve içinde bulunduğum umutsuzluktan çıkarmaya başladı. Anneliğin yeniden üretiminin gerçekleştiği yerlerden biri olan diziler hakkında konuşmaya başladığım ve fikir alışverişi yaptığım esnada anneliğin sabitlendiğine ulaşarak sorunsalımın sonuna -aslında başlangıcına- ulaşmış oldum. Bu esnada yanımda olan, desteğini ve sabrını esirgemeyen herkese minnettarım. İyi ki varlar!

1.1. Sorunsal

> *"İktidar sürekli, tekrara dayalı, cansız, kendi kendini yeniden üreten her şeyiyle, tüm bu hareketliliklerden yola çıkarak beliren, bunların her birini destek alan ve geri dönerek onları sabitleştirmeye çalışan genel bir sonuçtur"* (Foucault, 2020: 69).

Bir bebek dünyaya geldiğinde bu durum bir kadın tarafından gerçekleştirilmektedir. Bu kadına ise çoğunlukla anne denilmektedir. Annelik, yalnızca doğum yaptığı için verilen bir unvan değildir. Bu unvanın yerine getirmesi gereken sorumluluklar vardır. Bu sorumlukların kim ya da ne tarafından belirlendiği ise bazı problemlerin açığa çıkmasına neden olmaktadır. Anneliğin bilinmeyen bir el yardımıyla oluştuğu düşüncesinden, devletlerin kadına verdiği annelik sorumluluğuna kadar birçok durum söz konusu olabilmektedir. Fakat bu durumun tanımlanmasında yalnızca

tanımlamalar rol oynanamamaktadır. Birbirini sürekli üreten durumlar ve birbirini destekleyen olguların olduğunu söylemek yanlış olmayacaktır. Anneliğin yeniden üretimi iktidarın her yerden gelmesiyle mümkündür. Anneliğin sarsılamaz oluşu da iktidarın bu durumu yeniden üretmesiyle mümkündür. Dolayısıyla anneliği sabitlemek, iktidarın genel bir sonucudur. Benim hikayemde ise anneliğin bir problem olarak görülmesi onun kutsallık içinde yer almasından kaynaklanmaktadır.

Anneliğin kutsal olarak görülmesi çocukluğumdan bu yana rahatsız olduğum bir durum olarak kendini göstermiştir (tabi o zamanlar korku ile karışık bir kızgınlıktı.). Ben neden anneme kızdığımda kötü şeyler söyleyemiyordum? Neden annenin vurduğu yerde gül bitiyordu? Neden yanlışlıkla bir yerime zarar verdiğimde annemi üzdüğüm için bunlar başıma geliyor gibi hissediyordum? Henüz küçük yaşlardayken kendime sorduğum sorular, anneme sessizce küfür edip sonrasında bundan hemen pişman olmalarıma o zamanlar için bir formülüm yoktu. Koşulsuz olarak yaptıklarımın veya söylediklerimin cezasını bir şekilde (belki bilinmeyen bir el yardımıyla) çekeceğimi düşünüyordum. Büyüdükçe ve kendi anlam dünyamı sorgulamaya başladıkça bu durumun basit bir korkudan ibaret olmadığını da anlamaya başladım. Fakat bu araştırmaya kadar sorunumun ne olduğunu bilmiyordum.

Araştırmam sırasında yola anneliğin fedakâr olmasıyla çıktım ve ulaştığım yer ise anneliğin sabitlendiği yönündeydi. Anneliğin kutsal görülmesini yaşadığım yıllar içinde her şeyden fedakârlık yapmalarına yormuştum -nitekim fedakârlar-. Kendilerini olması gerekenler üzerinden belirleyip hayatlarını buna göre yaşamaktadırlar. Anne olup kalıpların içerisine giremeyen ya da girmek istemeyen birçok kadından, anne olmak isteyip de olamayan birçok kadına kadar bir yer bulunmaya çalışmaktadırlar. Aslında anneleri değil kadınları fedakâr olmaya zorlayan bir iktidardan[3] bahsetmek yanlış

[3] Burada iktidar, siyasi otoriteden bağımsız olarak kullanılmıştır. "İktidar her yerde hazır ve nazırdır: Ama bu, her şeyi yenilmez birliğinin çatısı altında kümeleştirme ayrıcalığına sahip olmasından değil, her an, her

olmayacaktır.[4] Hem bedenen hem de ruhsal olarak bir şeylerden ödün vermeye ya da tam tersine kendini olduğu gibi kabul ettiremeye çalışan bir iktidar… Annelerin fedakarlığının bu kadar belirgin olması onların sabitlenmesinden gelmektedir. Çünkü annelik yerinden oynarsa "düzen" kaybolacaktır. Annelik yeniden üretilirken sabit kalacaktır. Bu sabitlik yalnızca tepeden verilen bir emir değildir. Annelik her yerden gelen söylemler aracılığıyla sabitliğini korumaktadır.

Bu araştırma ile dizilerden yola çıkılarak anneliğin yeniden üretimine tanıklık edilmiştir. İzlenen birkaç dizi içerisinde en çok dikkati çeken *Kadın* dizisi olmuştur. Bu dizinin dikkat çekmesinin nedeni ise adının "kadın" olup içeriğinin annelerden oluşmasından kaynaklanmaktadır. İzlenen diğer dizilerde anneliğin yalnızca anne adına ya da aileye atıfta bulunarak isimlerinin oluşturulduğunu fark edilmiştir. Fakat *Kadın* için bu durum aynı değildir. Annenin bir kadın olduğunu söyleyen bir tavrı da vardır. Fakat bölümler ilerledikçe bu durumun pek öyle olmadığını, kadınlık hallerinin yalnızca anne ile bağdaştırıldığı görülmüştür. Bu durum ise sorunsalımın şekillenmesinde bana yardımcı olmuştur. Kadının adının sabitlenircesine vurgulandığı dizi, annenin yeniden üretimine aracılık etmektedir. Bu yeniden üretimin ise iktidardan ve dolayısıyla söylemden bağımsız olmadığı anlaşılmıştır. Bu yüzden bu araştırma dahilinde iktidarın ve söylemin üzerine gidilmiştir. Anneliğin bir söylem olduğuna ulaşmak ve onu mevcut bir unvandan çıkartmanın izlerini takip edilmiştir. Takip edilen izlerin neticesinde anneliğin sabitlendiği nihai bir nokta olarak kendini göstermiştir.

noktada, daha doğrusu bir noktayla başka bir nokta arasındaki her bağıntıda ürüyor olmasından kaynaklanır. İktidar her yerdedir; her şeyi kapsadığından değil, her yerden geldiğinden dolayı her yerdedir" (Foucault, 2020: 69).

[4] Fedakarlıktan bahsedildiğinde durumun yalnızca kadın cinsiyeti üzerinde gerçekleştiğine dair bir durum savunulmamaktadır. Cinsiyet, oldukça tartışmalı bir konudur. Bu araştırma kapsamı sırasında diziler üzerinden bir annelik ve kadınlık tanımı mevcut olduğundan cinsiyet tartışmalarına yer verilmeyecektir.)

1.2. Araştırmanın Yöntemi

Anneliğin tarihsel anlamda nerede başlayıp nerede bittiğini belirlemek neredeyse imkânsız. O halde anneliğin izleri nerelerde sürülebilir? Sanırım bunun cevabı bahsedilen belirli bir bağlamda kurgulanmış metinler aracılığıyla takip edilebilen her şeyde yani söylemde mümkün olmaktadır. Anneliğin izlerini takip edilirken söylemin analitik yaklaşımı bu çalışmanın metodolojisini oluşturmaktadır. Günlük konu ve konuşmaların, ideolojilerin söylem boyutunda nasıl yer aldığını açıklamak için toplumda ideolojinin yeniden üretimini takip etmek gerekmektedir (Van Dijk, 2003:13).

Toplumsal cinsiyet ideolojiktir. Bu ideolojiyi anlamak için ise söylemden yararlanılması gerekmektedir. Bu araştırma dahilinde toplumsal cinsiyet içerisinden anneliğe dair problemler göz önünde bulundurulacaktır. Anneliğin anlaşılması için tüm tarihsel süreçlerin incelenmesi bir ömür sürebilir. Bu yüzden annelik söyleminin ne anlatmaya çalıştığını kavramak araştırmanın sonlandırılabilmesi açısından önemlidir.

Bu araştırmada, anneliği anlamak için Türkiye'de yayınlanan diziler ile yola çıkılmıştır. Bu diziler arasında *Kadın* adlı dizi en dikkat çeken olmuştur. Bunun nedeni ise adının annelikten bağımsız vurgulanışıdır. Fakat meselenin aslında annelik olduğu ve kadının adının ise ideolojik bir duruma işaret ettiği çok geçmeden fark edilmiştir. Araştırma ilerledikçe anneliğin ideolojiden bağımsız olamayacağı sonucuna varılmıştır. Anneliğin, *Kadın* dizisi üzerinden takip edilmesi bu durumu yaratan bir yapının da gündeme gelmesine neden olmaktadır. Çünkü dizi özerk bir halde kurgulanmamıştır. Bu kurguyu oluşturan belli bir ideolojinin olduğunu söylemek yanlış olmayacaktır.

İdeolojilerin yeniden üretiminin nasıl gerçekleştiğini göstermek için ise hem tarihsel hem de söylem boyutuna giriş yapılmıştır. Tarihin ise bu araştırmadaki önemi, anneliğin bağımsız bir yapı olmamasından kaynaklıdır. Türkiye'de yayınlanan bir dizi

olan *Kadın*, Türkiye'de bugüne kadar gerçekleşen tüm politikaların izlerini üzerinde taşımaktadır. Bu izlerin yalnızca Türkiye özelinde gerçekleştiğini savunmak söylemin ideolojik boyutunu dışarıda bırakabilir. Çünkü *Kadın*, Japonya'da 2013 yılında yayınlanan *Woman* dizisinden uyarlanarak Türkiye'de de gösterilmeye başlanmıştır. Fakat bu uyarlama Türkiye'nin televizyon kanalı FOX TV'de 2017 senesinde ve Türkiye'de bulanan oyuncular vasıtasıyla tekrar çekildiğinden; *Kadın* dizisi Türkiye'nin bugüne kadar benimsediği kadınlık ve annelik ideolojisi üzerinden değerlendirilmiştir. Annelik söyleminin ideolojik boyutuna giriş yapılırken söylemin kapsayıcılığı dikkate alınmıştır. Hükümetlerin kadın ve aile üzerine gerçekleştirdikleri politikalar birbirlerinden ayrılamayacak kadar bağlıdırlar. Bu yüzden ideolojilerin sunduğu söylem, anneliğin yeniden üretiminde iz sürmeyi zorunlu kılmaktadır. İdeolojilerin söylem boyutu günlük ifadelerde ve kişilerin anlam dünyalarının yeniden üretiminde vazgeçilmez bir rol oynamaktadır (Van Dijk, 2003: 13).

Araştırmanın sorunsalı bağlamında *Kadın* dizisinin tercih edilmesi, anneliğin söylemini takip edilebilir kılmaktadır. Çünkü kutsal bir kadın, annelikten bağımsız olarak gösterilmemektedir. Bir kadının kutsal sayılabilmesinin tek koşulu annelik unvanıdır. Anneliğin kutsal bir kalıp içinde sunulurken bunu fedakâr olması koşuluyla gösteren bir dizinin ideolojiden bağımsız bir yapıda olamayacağını göstermektedir. Anneliğin fedakârlığın içine hapsolduğu bir durumu ideolojik olarak değerlendirmek yanlış olmayacaktır. Çünkü salt fedakârlık içeren bir anneliğin olduğu düşüncesi diğer tüm düşünceleri dışlamaktadır. Bu tanımlamanın dışında kalanlar anneliğe uymamaktadır. Tam da bu yüzden anneliğin, ideoloji içerisinde sorgulanması gerekmektedir.

Anneliğin toplumsal cinsiyet içerisinde inceleniyor olması beraberinde bazı problemlerin de tartışılmasını gerekli kılmıştır. Anneliğin söylemsel izleri takip edilirken, rol kavramının neden dışarıda bırakıldığı ise şu şekilde açıklanabilir: Öncelikle rol kavramı normatif bir kalıbın içerisinde yer aldığından iktidar ilişkilerini

muğlaklaştırmaktadır. Özellikle bu konuda yapılan çalışmalarda Beauvoir'ın cinsiyet rolleri içerisinde iktidara işaret etmesi yapılan diğer çalışmaların eksikliğinin nerede olduğunu göstermektedir (Connell, 1998). Toplumsal cinsiyete dayalı bir araştırma yapıldığında iktidar ilişkilerini görmezden gelerek rol kavramının tarihselliğine bakmadan kullanmak, hangi bağlamda kullanılmış olabileceğine dair zorluklar getirmektedir. Bu durum rol kavramının muğlaklaşmasına sebebiyet vermektedir. Bu yüzden bu tezde annelik, "kadınlık rolü" üzerinden değerlendirilmeyerek içerisindeki iktidar ilişkilerini görmezden gelmeden bir kavramsallaştırma yoluna gidilmiştir. Bu durum anneliğin yeniden üretiminde rol kavramını barındıran diğer çalışmalardan (Türkdoğan, 2013; Bozkur ve Taylan, 2020; Şakrak, 2020) ayrılmaktadır. Anneliğin bir temsil sistemi içerisine yer aldığı ve bu temsilin rolden ve annelik mitinden beslendiği çalışmalar bulunmaktadır. Bu çalışmaların iktidarı ataerkil bir sistem içerisinde değerlendirmeleri bazı eksikliklerin açığa çıkmasına neden olmaktadır. Çünkü ataerkillik siyasi bir iktidara işaret etse de salt olarak iktidarın söylem boyutunun incelenmesinde sıkıntılara yol açmaktadır.

Annelik meselesinde ideolojinin söylemsel boyutu, *Kadın* dizisindeki anne karakterlerinden yola çıkılarak incelenmiştir. Dizideki oyuncuların canlandırdıkları karakterlere izleyicinin nasıl tepkiler verdiğine de yer verilmiştir. Dolayısıyla araştırma sırasında dizinin yalnızca karakterleri bağlamında bir sorunsal inşa edilmemiştir. Diziyi internet üzerinden (Youtube) izleyen izleyicilerin yorumlarına da yer verilmiştir. *Kadın* dizisinin yayınlandığı bu videolar 'Kadın' adında oluşturulan bir kanal üzerinden yayınlanmaktadır. 2 milyon[5] aboneye sahip olan bu kanalın videolarının bu sayıdan daha fazla görüntülendiğini de eklemek gerekmektedir. Yani her izleyici 'Kadın' kanalına abone değildir. Yayınlanan her bölümün altında ise yorum yapabilmek için yerler

[5] 14 Şubat 2021 tarihine kadar olan abone sayısıdır.

bulunmaktadır. Eğer bir izleyici o sırada bir yorum belirtmek istiyorsa bunun için internet erişimi olan herhangi bir cihazdan klavyedeki harflere basması yeterlidir. Bu izleyicilerin kimlikteki adlarını gösterme zorunluluğu olmadan videolar altına yaptıkları yorumlar, dizileri televizyondan izleyen izleyicilerden ayırmaktadır. Çünkü internet aracılığıyla yorum yapabilenler kendilerini isim dışında gizleme zorunluluğu hissetmemektedirler. Bu durum diziye veya hayata dair olan düşüncelerini daha rahat ve açık bir şekilde ifade etmelerine olanak sağlamaktadır.

Kadın'a televizyon dışında bir platformda yer vererek, izleyicilerin diziyi izlerken aynı zamanda kendilerini ifade edebilecekleri bir alan sunulmasını da sağlamaktadır. İzleyiciler bu alan sayesinde sevdiklerini, sevmediklerini, ayıpladıklarını veya takdir ettiklerini diziyi izledikleri o anda belirtebilmektedirler. Hem de bunu kendi isimlerini açığa vurmaya gerek kalmadan yapabilmektedirler. Youtube'da hesap açmak için insanların kimliklerinde yazan isimlerini kullanmaları gerekmemektedir. Yapılan yorumlarda kişinin anonimliğini sağlayan bu özellik sayesinde izleyiciler daha rahat davranabilmektedirler. Benzer bir araştırma Chirista Salamandra tarafından yapılmıştır (2012). İzleyicilerin video altına yaptıkları yorumların araştırmaya dahil edilmesi diğer medya üzerine yapılan annelik araştırmalarından (Türkdoğan, 2013; Bozkur ve Taylan, 2020; Şakrak, 2020) ayrılmaktadır. İnterneti ciddiye alarak yapılan bu yöntem sayesinde birçok izleyicinin yorumuna ulaşılmıştır. Video altına yapılan yorumlar incelenirken görülmüştür ki, dizideki karakterlere olan bakışın yani hangi karakteri tutup hangi karakterden nefret edecekleri tamamen izleyiciye bağlıdır. Çocukları için kendini feda eden bir annenin çok iyi bir insan olarak tanımlanmasından, bu durum çok abartılıyor diyen bir izleyici yorumuna kadar birçok farklılığa ulaşılabilmektedir. *Kadın* dizisini izlerken ulaşılabilen bu yorumlar sayesinde annelik söyleminin yarattığı kalıpları ve hiç tanımadığım insanların düşüncelerini aynı anda görebilme fırsatını yakalamış oldum.

Annelik ile ilgili bir tez yazmaya karar verdiğimde kendimi paranteze alamayacağımın farkındaydım (bunun olmasını zaten istemezdim). Her ne kadar içerisinde olsam da araştırmanın nesne halinden çıkması mümkün olamayacaktır. Çünkü araştırmanın nasıl yönlendirileceği akademinin ve kısmen de benim ellerimdedir. Sosyal antropolojinin ontolojisinde "hakim olmak" olmadığından bu araştırmayı bir anlama çabası olarak görmek mümkündür. "Bu durum, antropolojik girişimin merkezini oluşturan eleştirel anlamda üretken bir huzursuzluk yaratma şeklindeki pedagojik hedefi onarmaktadır ve paradoksal, ancak yapıcı olarak antropolojiyi kazananın olmadığı bir gerçeklik oyununda hakem rolü oynamaktan almaktadır" (Herzfeld, 2012: 123).

2. ANNELİĞİ SABİTLEMEK

Foucault'un *Cinselliğin Tarihi*'nde söylediği gibi: "Yalnızca meşru ve döl veren çiftin borusu ötmektedir" (2020: 11). Şüphesiz ki devletlerin yeryüzünde yaşayan ve bir vatan toprağını paylaşan vatandaşlar için planı vardır ve var olmaya da devam edecektir. Devletlerin yaşamını sürdürmesi için vatan topraklarından olma bebekler dünyaya gelmeli ve düzene yaraşır biçimde büyütülmelidirler. Bebeklerin uygun yaşamasından sorumlu olan anne ve babalar görevlerini layıkıyla yerine getirebilmek ve devlete verimli evlatlar verebilmek için çalışırlar. Fakat bunun olabilmesi için bazı kurallar belirlenmiştir. Kadın ve erkek devletlerin kabul ettiği şekilde hayatlarını birleştirmelidir. Bu birleştirme devletlerin onay verdiği resmi nikah ile gerçekleştirilmelidir. Bu aşamadan sonra kadın ve erkek, anne ve baba olmaya aday olarak görülmektedir. Erkek ve kadının cinsel yoldan birleşmeleri artık meşrudur. Hem ailenin ve akrabaların hem de devletlerin beklentisi soyun devamını sağlayacak hem de vatana ve millete yararlı evlatlar olacak bebekler dünyaya getirilmesidir.

Bu araştırmaya başlamadan önce anneliği salt bir performans veya rol olarak gördüğümü düşünüyordum. Araştırma derinleştikçe anneliğin boyutlarını da anlamaya başladım. Toplumsal cinsiyetin annelik izlerini takip ederken ulaştığım yerler -her ne kadar birbirinden ayrılmasa da- beni siyasal antropolojinin sorunlarına doğru da sürüklemeye başladı. Anneliği anlayabilmek için çıktığım bu yolun bugüne kadar üzerinde pek durmadığım meselelere sürüklemesi benim için oldukça şaşırtıcı bir deneyimdi.

Araştırmam sırasında anneliğin ideolojiden bağımsız olamayacağını fark ettim. Ailenin ve özellikle annenin sevgi, fedakârlık ve hoşgörü gibi kavramları barındırdığını düşünürken bu durumun söylem aracılığıyla nasıl inşa edildiğini de anlamaya başladım.

Burada şunu söylemekte fayda olacağını düşünüyorum; tanrının bir planı var ve bu planı biz faniler için uyguluyor düşüncesi gerçeklikten tamamen uzaktır. İnsanı edilgen bir varlık olarak düşünmek araştırmanın problemi bağlamında da oldukça yüzeysel kalabilir. Fenomenolojik bağlam içerisinde insanın sadece yönetildiğini söylemek ve sosyal bilimler içerisinde insanı kendimden bağımsız olarak başka bir yere koymak meseleleri göz ardı etmeye neden olabilir. Elbette araştırma yapılırken, araştırmacının nesnesi araştırma yaptığı şey üzerinden gerçekleşmektedir. İzlemeye başladığım anne temalı dizilerde ve bu dizilerde yer alan anneler üzerinden yapılan yorumlar eşliğinde görüşlerin etkinliğine ayrıca değineceğim. Şu aşamada ise; diziler ve özellikle anneler için yapılan yorumların insanların fikirlerinin edilgen olmadığı konusundaki gözlemlerime ve araştırmalarıma dayanarak söyleyebilirim.

Bu kısa açıklamadan sonra araştırmama dönecek olursam; anneliğin fedakâr yapısını kavramak açısından öncelikle ideolojisinden başlamak istiyorum. Annelik aileden bağımsız olarak düşünülmemektedir. "Yuvayı dişi kuş" yapar deyimi ise bu durumu doğrular niteliktedir. Anderson, *Hayali Cemaatleri*'nde ailenin eklemlenmiş bir iktidar aygıtı olduğundan bahsetmektedir (2014: 161). Ailenin kavranma biçimi olarak bahsedilen fedakârlık, ulus söz konusu olduğundan önemsiz bir meseleymiş gibi görülmüştür. Burada önemsizlikten kasıt ise kolay uygulanabilirlik açısından söylenmiştir. Ulus için fedakârlık talep edilebilen bir şeydir. Ulus için bir can dünyaya getirmek yine ulus için bir canı feda etmek de ikna edilebilirliği açısından kilit bir merkezde bulunmaktadır. Eğer bir insan kendi canını feda etmek için herhangi bir ikna mekanizmasına gerek duymuyorsa bu durum bir ulus için oldukça başarılıdır.

Devlet, dünyaya gelecek çocukların teminatını istemektedir. Bu yüzden ailenin korunması şarttır. Çünkü vatandaş yetiştirmek için devlet tarafından onaylanan ailelere ihtiyaç duyulmaktadır. Ailenin oluşmasını sağlayan onu bir arada tutan ve bebeklerin büyümesini sağlayan annenin her daim var olması gerekmektedir. Anne yavrularını korur,

besler, büyütür ve onları hayata hazırlamak için elinden geleni yapar veya yapması gerektiği buyurulur. Bu yüzden anneliğin bir yerlere kaybolmaması gerekir. Olduğu yerde sabit bir şekilde durmalıdır. Bu sabitlik bozulursa birçok şey tehlikeye girmektedir. Bu durum gizemlerle dolu bir aksiyon filmini anımsatsa da durum çok daha komplikedir. Ailenin içinin yapısının jeolojik katmanlar gibi birbiri üzerine yığılmış ilişkiler sahnesi gibi olduğu söylenebilir (Connell, 1998 :167). Anneliği sabitlemek, aileyi her daim meşru bir yapı olarak lanse etmekten geçmektedir. Bu da toplumsal olanı yeniden ve yeniden üreterek gerçekleşmektedir. Ailenin toplumsal yapısı düzenin korunmasında yani sadece biyolojik üremede değil, toplumsalın yeniden üretiminde de belirleyici bir rol oynamaktadır (Bourdieu, 2006: 131).

Tanımlamaların değişkenliğine engel olmak ve devlet yanlısı şekilde var olmalarını sağlamak devletlerin ideolojisinin görevidir. Bu noktada söylem ve ideolojiden bahsetmek yararlı olacaktır.

2.1. Annelik İdeolojisi ve Söylemi

İdeolojinin nerede başlayıp nerede bittiği konusundaki tartışmalar süregelirken Geertz'ın bu konudaki düşünceleri bitiş noktasının olmadığı yönündedir (2010: 223). İdeolojinin siyasal bir alanda hapsolduğu -ki her şeyin siyasal olduğunu düşünürsek- gibi bir varsayımda bulunmak oldukça yanıltıcı olacaktır. Siyasi politikaların konuşulduğu televizyondaki tartışma programlarında yalnızca siyasetten bahsetmek hayatın siyasallığı konusundaki gerçeği göz ardı etmek demektir. Dolayısıyla ideolojinin yalnızca "siyaset" içerisinde hapsolduğu oldukça yüzeysel bir anlayıştır. Kültürün ya da pratiklerin ideolojiden ayrı bir yerde konumlandığını söylemek oldukça güçtür. "İdeoloji çoğunlukla varsayılanın tersine, yalnızca politik fikirlere gönderme yapmaz" (Loomba, 2000: 43).

Annelik gibi bir olgunun sevgi, fedakârlık ve hoşgörü gibi tanımlamaların içerisine hapsolduğu bir yerde ideolojiden bahsetmek yanlış olmayacaktır. Hatta tam da bu yüzden ideolojiktir. Aileyi ve anneliği duygusal bir bağ olarak görmek ve bu şekilde görmeyeni dışarıda bırakmak ideolojinin olduğunu göstermektedir. Bu yüzden bu başlık atlında değinilecek konu ideoloji ve söylem üzerine olacaktır.

Kadın olmanın gerekliliklerinden birinin anne ile bağdaştırıldığı görüşler her geçen gün yeniden ve yeniden üretilmektedir. Bu yeniden üretimin sağlanması için mevcut koşulların da yeniden üretilmesi gerekmektedir. Althusser, "Üretimin nihai koşulu, demek ki, üretim koşullarının yeniden üretimidir", demektedir. (2002: 17). Ailenin, devletler arasında en küçük birimi olarak görüldüğünü söylemek yanlış olmayacaktır. Bu tanım hayatımızın bir döneminde çoğunlukla duyduğumuz bir tanım olarak kendini göstermektedir. Aynı ev içerisinde yaşayan anne, baba ve çocuklardan oluşan en küçük yapının tanımı elbette tasarlanmış bir tanımdır. Bir arada yaşayan birçok insanı tanımlamak ya da ayrı yaşayan insanlara aile denmesine karşı çıkan bir tanımlamadır. Tanımlamalar da zaten bu yüzden problemlilerdir. Fakat bir toplum yaratmak için net tanımlara ihtiyaç vardır. Kontrol etmek için tanımların olması gerekmektedir. Tanımlamaların olmadığı yerde kontrolde yoktur. Örneğin, ailenin bir tanımı olmasaydı devletler kendilerini meşru olarak gösterirken sıkıntılar yaşayacak ve insanları kontrol etmekte zorlanacaklardı. Dolayısıyla bir vatan toprağına ait meşru çocukların doğduğu bir milletten bahsetmek oldukça güç olacaktı.

Althusser, Devletin İdeolojik Aygıtlarından (DİA) bahsederken ideolojinin ilk bakışta kamusal alan içerisinde görüldüğünü; fakat büyük bir bölümünün özel alanda aktif olduğunun dikkat çekmektedir (2002: 34). Burada şuna değinmekte fayda olacağını düşünüyorum: Althusser'in işlevselci yaklaşımı muhalif görüşlerin varlığını kapsamadığından bazı yönlerde eksik kalabilmektedir. Ailenin tanımı bakımından bir ideolojiden bahsedecek olsak dahi Althusser'in DİA'ları feminist teorinin cins ve

cinsiyetler konusundaki tavrını açıklamada eksik kalacaktır. Connell bu konuda: "Toplum bilimlerinin klasik temaları hakkında arka arkaya yazılan metinlerde cinsiyet ve toplumsal cinsiyet hakkında pek söz edilmemesiyle beraber bu konuların marjinalleştirilmekte olduğu"ndan bahsetmektedir (1998: 166). Dolayısıyla klasik kuramlar ideolojiyi anlama konusunda bir çerçeve çizse de anneliğin toplumsal cinsiyet bağlamında anlaşılmasını zorlaştırabilmektedir. Devletin ideolojik aygıtlarını aynı zamanda toplumsal cinsiyet sorunlarını da hesaba katarak incelemek görünürdeki eksikliği tamamlayabilir. Sever de (2015: 72-73) benzer bir şekilde aynı argümana vurgu yapmaktadır:

> "Günümüzde, bu "norm ve değerler"in devlet politikalarıyla birleşmesi sonucunda oluşmuş bulunan bir "modern annelik kurgusu"ndan bahsedebiliriz. Bu kurgu, anne olmayı seçsin ya da seçmesin, tüm kadınlar üstünde tahakküm kurmaya yönelen bir karaktere sahiptir." (Sever, 2015: 72-73)

Annelik üzerinden gerçekleştirilen söylemler iktidarın pekiştirilmesini sağlamaktadır. Anneliğin bir kurgu olduğunu kabul edersek, bu kurguya hizmet eden tüm sözler söylem olarak kendilerini gösterebilirler. Örneğin, dizilerde yapılan yorumlar incelendiğinde bir annenin çocuğuna bakmadığı ve sadece kendini düşündüğü bir sahnede, izleyici bunu görmezden gelmeyerek, annenin kötü ve bencil olduğu sonucuna varabilmektedir. İnsanların annelik özelindeki anlam dünyalarını yansıtan tanımları annelik kurgusundan bağımsız değildir. Annelik bir mesele olduğu sürece iktidardan ve dolayısıyla kurgudan bahsedilecektir. Anneliğin ister olumlanan özellikleri çoğaltılsın ister her anne istediğini yapmakta özgürdür denilsin durum değişmemektedir. Çünkü annelik hala masadadır. Her durumda iktidar beslenmektedir. Annelik hakkında hiçbir zaman konuşulmadığında ya da düşünülmediğinde ancak bu durum problem olmaktan çıkacaktır.

Toplumsal cinsiyet üzerine bir tartışma iktidar ilişkilerinin sorgulanmasına ve beraberinde özne problemini doğurmasına sebep olmaktadır. "Beden, iktidarın öznesidir"

(Foucault, 2020). İktidarın öznesi olan beden aslında nesnedir. Bu yüzden annelik üzerine bir araştırma yaparken iktidarın sorgulanması şarttır. Foucault bu durumu şöyle açıklamaktadır:

> "Tıbbi muayene, psikiyatrik araştırma, eğitbilimsel rapor, ailenin denetimleri; bunların hepsi, bütünsel ve görünür amaçlarının başıbozuk ve üretken olmayan tüm cinselliklere "hayır" demek olduğunu söyleyebilirler; oysa gerçekte çift tepkeli mekanizmalar gibi hareket ederler: haz ve iktidardan oluşan çift tepke. Bir yanda sorgulayan, gözetleyen, izleyen, gözleyen, karıştıran, yoklayan, gün ışığına çıkaran bir iktidarı kullanmanın hazzı; öte yanda bu iktidardan kaçmak, onu atlatmak ya da onun kılığını değiştirmek zorunda olmanın doğurduğu haz. Kovuşturduğu hazzın kendisini elde etmesine ses çıkarmayan iktidar; bunun karşısında, kendini gösterme, skandal yaratma ya da karşı koymanın verdiği hazla kimliğini bulan iktidar" (Foucault, 2020: 39).

Dolayısıyla iktidar ne ona karşı gelinmesiyle ne de ona itaat etmesiyle var olmaktadır. İktidar her iki durumda da kimliğini bulmaktadır. İktidar beslenmesi, anneliğin kutsallığını hem olumlanmasıyla hem de karşı çıkılmasıyla gerçekleşmektedir. Annelik "ruhu", iktidara tabii olmak koşuluyla yaşamaktadır. Anneliğe dair aşılanan görüşler; anneliğin doğalında fedakarlığın, özverinin vs. olduğunu vurgulamaktadır. Anneliğe atfedilen fedakârlık ve kutsallık "özneleşme" kavramı ile açıklanabilir:

> "Özneleşme [subjectivation] kavramı kendi içinde bir paradoks taşır: *assujettissement* hem özne olmayı hem de tabiyet[6] sürecini gösterir; yani kişi

[6] "Düz anlamıyla tabiyet, öznenin yapımı, özneyi formüle eden ya da üreten düzenleme ilkesidir. Böylesi bir tabiyet, hem tek taraflı bir tahakküm biçiminde verili birey üzerinde işleyen, hem de özneyi etkinleştiren ya da biçimlendiren bir iktidar biçimidir" (Butler, 2015: 86).

özerk olma halini ancak iktidara tabi olmak suretiyle yaşar ve bu tabiyet radikal bir bağımlılığı ima eder" (Butler, 2015: 85).

Özne üretilirken aynı zamanda bir "kısıtlama" söz konusudur. "Bu kısıtlama olmaksızın öznenin üretimi söz konusu olamaz" (Butler, 2015: 86). Ruh bedenin hapishanesidir denilirken (Foucault, 1993) kastedilen özne olma halinin iktidara tabi kalarak sürdürülmesiyle mümkün olmasıdır. Annelik bir özne olarak gözükse de söylemin kusursuzluğunun azizliğine uğramıştır.

Toplumsal cinsiyetin, ideolojik olduğundan bahsedilmişti. Toplumsal cinsiyetten bahsederken neden cinsiyetler arası bir sorunsallaştırılmaya gidilmediği ise; erkeklerin yalnızca kişi olarak sayılmasından gelmektedir, dolayısıyla dişil masada olduğu sürece toplumsal cinsiyet tartışılmaya devam edilecektir (Butler, 2018:70). Bu yüzden annelik bir toplumsal cinsiyet meselesidir. Aile söz konusu olduğundan neden devletlerin yalnızca "kadın" üzerinden bir politika izlediği de bu yüzdendir. Toplumsal oluşumların eril olduğu kabul edilirse, problem olan ötekidir. "Cins (gender), cinsiyetler (sexes) arasındaki siyasi karşıtlığın dilsel dizinidir. Cinsi burada tekil olarak kullanıyorum, çünkü zaten iki cins yoktur, tek bir cins vardır: dişil. "Eril" ise bir cins değildir. Çünkü eril, eril olan değil, genel olandır" (Wittig; akt. Butler, 2018: 70).

Anneliğin bir ideoloji ve söylem olarak karşımıza çıkması şaşırtıcı değildir. Telefonumu elime aldığım sosyal medya vasıtasıyla karşılaştığım, dışarıda kulak misafiri olduğum ya da herhangi bir sohbette gün yüzüne çıkan annelik üzerine düşünceler beni tüm enteresanlıklarıyla kucaklamaktadırlar. Pratikte karşılığı olmayan söylemsel ortaklıklar olarak enteresandırlar. Bu durum "Ana(vatan)" bölümünde daha ayrıntılı olarak tartışılacaktır.

2.2. Ana(vatan)

> *"Dünya'nın fethi, yani dünyanın tenleri bizimkinden farklı ya da burunları bizimkinden daha yassı olan insanların elinden alınması işi, üzerine düşünülecek olursa, pek hoş bir şey değil. Ancak fikir kurtarıyor bu davranışı. Ardındaki fikir yani duygusal bir bahane değil, gerçek bir fikir, bu fikre duyulan menfaatsiz inanç. Kişinin kurabileceği, önünde eğilebileceği, adaklar sunabileceği bir şey..."* (Conrad, 2013:14).

Bir ulusun varoluşu içindeki insanların birbirleriyle kurdukları duygusal bağın çok ötesindedir. Milliyetçi damarlar, aynı toprak parçasında doğmuş o toprak parçasının kendi yaşamına tanıklık etmesini sağlayan bireyler tarafından ortak bir amaç doğrultusunda kurulmuştur. Yabancı bir ülkede karşılaşan ve birbirlerini daha önce hiç görmemiş iki insanın tesadüfen duydukları dil yoluyla birbirlerini ezelden beri tanıyormuşçasına konuşmaya başlamaları ulusun yarattığı ortak bir tahayyül içinde olmaktadır. Bu tahayyülün duygusal bir bağ gibi gözüküp esasen bir fikirden geldiği pek önemsenmemektedir. Birlik olmak, bir bütünün parçası olmak gönülden gelen bir durum gibi gözükmektedir. Halbuki kurulan ortak bir dil hayal etmeyi de sağlamaktadır. Dilin yarattığı imajlar hayal etmenin ne şekilde olacağına müdahale etmektedir. Örneğin; anne sözcüğü Türkçe konuşan biri için farklı şekillerde yer almaz. Anne denilince kutsallık ve fedakârlık da beraberinde gelmektedir.

"Cennet anaların ayakları altındadır", "analık kutsaldır", "annenin vurduğu yerde gül biter", "her kadın annelik duygusunu tatmalıdır" vb. bunlar anneler için söylenen sözlerden bazılarıdır. Anneliğin ne olması gerektiği konusundaki bu sözler aynı zamanda fikirlerin de açığa çıkmasına yardımcı olmaktadır. Annelik basit bir ifadeyle yalnızca çocuğunu besleyip büyüten bir canlı değildir. Çünkü annelerin çocuklarını nasıl büyütmeleri konusunda çok fazla fikir vardır. Vatana ve millete hayırlı evlatlar veren bir üretici olarak görmek toplumun çoğuna yayılmıştır. Elbette bir çocuğu yetiştirirken

yalnızca bu görüşün olduğunu savunmak oldukça kısıtlı kalacaktır. Fakat içinde yaşadığımız "modern" dünyadaki devletlerin ya da devletli toplumların yaşamlarını sürdürebilmeleri anneliğin kurgusuna bağlıdır. Bu yüzden annelik özel olmalıdır ve tepede tutulmalıdır. Ne kadar çok anne olursa o kadar çok çocuk olmaktadır. Üretimin hızını yükseltmek veya düşürmek yine devlete aittir. Genç nüfusu çoğaltarak çalışan nüfusun çoğalmasını sağlamak devletin görevidir. Aynı şekilde doğumların azalmasını istemek yine devletlerin politikaları arasındadır. Dolayısıyla anneliğin, bir kadının çocuğu olduğu için ya da doğurabildiği için verilen bir unvan olarak görülmesi oldukça naif bir düşüncedir. Aynı zamanda bir kadın doğum yaptığında yavrusunun kendisine ait olduğu düşüncesi de oldukça yanıltıcıdır. Beauvoir'ın (2010: 128) aşağıda bulunan sözleri ise bu durumu doğrular niteliktedir:

> "Vücudu en sonunda kendi malı olmuştur; çünkü bedeni yavrusunun, yavrusuysa kendisinindir. Toplum kendisine bu hakkı tanımakta, hatta analığa kutsal bir anlam vermektedir. Eskiden cinsel bir nesne olan memesini şimdi açıkça ortaya çıkarabilir, çünkü bir yaşam kaynağıdır artık o: öyle ki, kutsal resimler bile Meryem Ana'yı göğsünü dışarı çıkarmış bir insanlığı bağışlaması için Oğlu İsa'ya yalvarırken göstermektedir. Vücudu ve toplumsal saygınlığı içerisinde yabancılaşan anne, tatlı bir yanılsamayla kendini olmuş bitmiş bir değer, bir kendinde varlık sanmaktadır" (Beauvoir, 2010: 128).

Kadınlığın özgürlüğünü tatmak, annelik kalıbının içerisine girmekle mümkündür. Kadının memesi bir cinsel obje olmaktan çıkmıştır. Yavrusu olmayan bir kadının bedeni ise cinsel obje olarak görülmeye (kendi isteği dışında) devam etmiştir. Beauvoir'ın söylediği gibi kadının ve hatta annenin bedeni hiçbir zaman kendisine ait değildir. Çünkü onun üzerine karar verecek bir otorite vardır. 'Bir anne kaç ay emzirmeli?', 'Doğumdan sonra neler yapmalı?', 'Sezaryen mı yoksa normal doğum mu?' gibi sorular anne olan bireyin nasıl bir yol izlemesi gerektiğini göstermektedir. Bu gereklilikler ve annenin

bedenine ve davranışlarına yönelik kontroller kadının ve annenin özgürlüğünün yeniden sorgulanmasına sebep olabilir. Dolayısıyla bir kadın yalnızca itaat ettiğinde özgür olacaktır ve başkaları tarafından onaylanacaktır. Burada şöyle bir örnek verilebilir; "Her Şey Dahil" adlı programı sunan Çağla Şikel'in yayın yaptığı bir esnada memesi kazayla açılır ve gelen tepkiler üzerine Şikel şu açıklamada bulunur: "Aylar önce göğsüm açılmıştı hem ailem için hem benim için yapılan haberler çok üzücüydü. Sizin o dalga geçtiğiniz göğsümle ben iki çocuk emzirdim" bu açıklamanın ardından anneliğin kutsallığına sığınan bir kadının memesinin cinsel bir obje olarak sunulması durumu ortadan kalkmıştır. Kazayla açılan meme artık bir kadına değil bir anneye aittir (Hatta kendi uzvuna toplum içerisinde meme diyemeyecek kadar bedeni kendine ait değildir. Meme, toplum içerisinde göğüsün "kaba"laştırılmış versiyonudur.). Türkiye'de ünlü bir kadının kendini aklama çabası içinde bulunduğu annelik ile mümkün olmaktadır. Anneliğin bir insanın ahlak açısından kendini aklamasını sağlayacak bir durum oluşu ilişkilendirildiği kutsallık ile sağlanmıştır. Bir kadının içinde bulunduğu durumdan ötürü yargılanması ve annelikle bu yargılanmaya bir cevap bulması tesadüf değildir. Anneliğin içinde bulunduğu otoriter dünyada, annenin kendine ait bir bedenin olmaması şaşırtıcı değildir. Fakat aynı zamanda annenin bedeni paradoks bir şekilde kendinin güvencesidir.

Kadının doğaya ait olduğu arketipiyle yola çıkacak olursak; kanaması, kötü kokması, dışkılaması hoş karşılanmamaktadır. "Doğum öyle anlam ifade eder ki, doğurganlık öyle dehşet uyandırır ki, doğuran kadın kutsal olduğu kadar tiksinç ve aşağı (abjekt) olur, Tanrıça ve hizmetkar olarak tarihten dışlanmaktadır" (Direk, 2009: 20). Bu yüzden kontrol altına alınmalıdır. Doğaya ait olanının medeniyete kazandırılması gerekmektedir. Erksel düşüncenin kontrolü altındaki kutsallık hem anneliği yüceltmiş hem de kadını kontrol altına almıştır. Yoksunluklar ve yasaklarla beden, tahakküm altına alınabilen, iktidarın kendini yeniden ürettiği bir uzama dönüşmektedir (Kristeva, 2014: 93).

İktidar her yerdedir (Foucault, 2020). Herhangi bir ilişkide bulabilmek mümkündür, fakat sorunsalım anneliğin sabitleştirilmesi üzerine olduğundan bu durum ulus-devlet içerisinde tartışılacaktır. Anneliğin sabitlenmesi ideoloji içerisinde değerlendirilmektedir. Kontrol altına yüceltilerek alınmış anneliğin inşasını anlamak açısından ulustan bahsetmek gerekmektedir.

Anneliğin ulusa mâl edilmesi için gereken şey ona bir görev vermektir. Kadınların ulusların oluşturulmasında büyük görevleri vardır: Doğurmak. Toplum hayatında yer alabilmelerinin yegâne teminatı budur. Bir kadın, kadınlığını anne olarak devam ettirirse kendine "kutsal" bir yer edinebilir. Diğer türlü kanayan, pis kokan, çirkin ve sarkık olmaya mahkumdur. Kadın erkek tarafından "mutlak başka" olarak kurulurken, erkek onu yaşamın, doğanın güçleriyle karışmış, ona doğurganlığı zemininde büyülü güçler atfetmiş, ondan korkmuş ve onu "özsel" ve "esas" olarak koymuştur. "Öte yandan, özsel veya esas olarak koyulduğunda kadın, tıpkı doğa gibi sahip olunan ve sömürülen varlıktır" (Direk, 2009: 18). Kadınların milliyetçilik içerisinde bulundukları konumlar (anneler, eğitimciler, işçiler, mücadele edenler vb.) bir yandan toplum hayatına daha fazla katılmaya davet ederken bir yandan ise kültürel olarak kabul edilebilir sınırlar belirleyerek, kadınların milliyetçi söylem tarafından belirlenen terimler çerçevesinde ifade etmeye zorlamaktadırlar (Kandiyoti, 2019: 169). Tanımı yapılmış bir kadının kendine erksel dünyada yer bulması olasıdır (ki o halde bile evinde hissetmeyebilir), fakat tanımlamalardan çıkmaması koşuluyla.

Anderson, "milliyetçiliğin modern kültürünün hiçbir sembolü, Meçhul Asker mezar ya da anıtları kadar şaşırtıcı ve kayda değer değildir" demektedir (2014: 23). Bu semboller, milliyetçiliğin o haz veren duygusunu tamamlarken bu hazzın yerine getirilmesini sağlayan ve toprak olan anaların da sessiz bir şekilde altını çizmektedirler. Analar bir milleti doğuranlardır. Vatan toprakları anaların eseridir. Vatana yeni evlatlar veren analar evlerinde onları büyütmek için tüm fedakârlıkları yapmaktadırlar. Kadınların

özel alanla bir tutulması, cemaatin istediği fedakâr bir anne/sadık eş olmasını desteklemektedir (Kandiyoti, 2019: 172).

Burada araya girerek bir şeyi açıklığa kavuşturmak istiyorum. Analardan bahsederken gariban analar, çilekeş analar tamlamalarıyla hareket etmek ve tüm analar eziliyor algısına sahip olduğum izlenimi vermek istemiyorum. Bu yüzden özel alan mevzusunu biraz olsun açmak istiyorum. Kadının özel alana hapsedilmesi yeni bir mesele değildir. Annemle yaptığımız kısa bir diyalogda, sokak kızının olduğunu fakat neden sokak erkeğinin olmadığını sorduğumda bana: "Çünkü erkekler zaten sokağa aitler" demişti. Buradan hareketle 1963 yılında, yönetmeliğini Billy Wilder'ın yaptığı ABD yapımı *Irma La Douce* (Sokak Kızı Irma) filmine kısaca bakacak olursak: sokaklarda fahişelik yapan Irma'nın filmin sonunda hamile kalarak evlendiğini ve artık mekânının ev olduğunu görebiliriz. Filmin isminin Türkçeye *Sokak Kızı Irma* olarak çevrilmesi ise tesadüf değildir. Araştırmanın ilerleyen bölümlerinde kız enstitülerinin tarihinde bahsedileceği gibi "sokak kızları"nın evlerinde olmalarının öğretildiği ve sokak kızı olmanın iffetsizlik ile bağdaştırıldığını görülecektir. Kadınların çalışma hayatına katılmaları "özel alanın" onlara ait olmasını değiştirmemiştir. Gelişmiş ülkelerde kadınların daha eşit bir yaşam sürdüğüne dair izlenimler vardır. Fakat iktidarın erk ile bağdaştırıldığı bir dünyada kontrolün olmadığını savunmak naif bir düşünce olarak kalacaktır. Netflix'de, *Workin' Moms* adlı dizide görülmektedir ki, günümüzde hala "çalışan anneler" tabirinin kullanılması annenin yani kadının evde olmasını kapalı olarak söylemektedir. "Modern anne"nin işi ise daha zordur çünkü kendi bağımsızlığını kanıtlamak için çalışması da gerekmektedir. Her koşulda yapılan şey fedakârlıktır. Fakat bu fedakârlık drama filminden çıkma bir sahne değildir. Kadınların içlerinde bulundukları herhangi bir durumun olumlamalarını yapmaları aslında oldukça hüzünlüdür. Özgür bir kadının özgürlüğü ile barışık olmasından, evde olan kadının anneliğini yüceltmesine kadar olan tüm durumlar, içlerinde bulundukları koşullara uyum sağlamaya

çalışmalarıyla mümkün olmuştur. Burada anlatmak istediğim şey, tüm kadınlar dışarıya bir maske takarak ya da bağrına taş basarak hayatlarına devam ettiği yönünde değildir. Bu oldukça tepeden bir bakıştır. Anlatmaya çalıştığım koşulların kadına uyum sağlamadığı yönündedir.

Kadınların özel alana ait olduğundan kısaca bahsettikten sonra anneliğin neden ideolojik olduğuna ve söylemsel olarak inşa edilirken, milliyetçiliğin neden bu hususta yer aldığından bahsetmeye devam edebilirim. Kadınların "sokakta" yer alması bazı meşrulukları gölgelemektedir. Bir çocuğun kimden doğduğu, yerini ve yurdunun nereye ait olduğunun belirlenmesi ve kimliklendirilmesi milletler için büyük bir öneme sahiptir. Bu yüzden annenin "evde" olması gerekmektedir. Bu ev ise yalnızca bir hane değildir aynı zamanda vatandır. Bu vatan içerisinde aynı dili konuşan insanların olması gerekmektedir. Gellner, "Ulusçu ideolojilerden etkilenen otoritelerin hükmüne girmiş halklara, türdeşliğin zorla benimsetilmesinden" bahsetmektedir (2013: 124) ve şu örneği vermektedir:

> "…Osmanlı Türkleri, geleneksel ulusçuluk ideolojisine bulaşmamış; yöneticiler, sadece düzeni sağlamak ve vergi toplamakla yetinmiş; bunun yanı sıra hükmettikleri toprakların çeşitli din ve kültürlerine hoşgörüyle yaklaşmış, hatta bunlara gerçekten kayıtsız kalmışlardır. Oysa Osmanlıların ateşli ardıllarının, şu ulusçu ilkeyi, *cuius regio, eius lingua'*yı (hükmeden kimse onun dili geçerlidir) dayatmadan huzur bulamadıkları gözükmektedir. İstedikleri sadece maddi zenginlik ve itaat değildir; tebaaların kültürel ve dilsel bakımdan da kendilerine bağlı olmasını istemektedirler." (Gellner, 2013: 125)

Örneğin, Türkiye'de uygulanan harf devrimi ile Arap harflerinden oluşan alfabenin yerini Latin harfleri almıştır. Bu durum bir ulusun yaratılmasında en önemli

faktörlerden biridir denilebilir. Çünkü düşünmek ortak bir dille olmaktadır. Aynı milletten insanların düşünmesini aynı dilden olan kelimeler oluşturmaktadır. Hayal etmek dil aracılığı ile yapılmaktadır. "Ananın dizinin dibinde karşılaşılan ve ancak mezarda terk edilen o dille geçmişler onarılır, dostluklar hayal edilir, geleceğin rüyaları kurulur" (Anderson, 2014: 173). Ulus, bunu gerçekleştirmektedir. "Ulus hayal edilmiş bir siyasi topluluktur – kendisine aynı zamanda hem egemenlik hem de sınırlılık içkin olacak şekilde hayal edilmiş bir cemaattir" (Anderson, 2014: 20).

Türkiye'nin kuruluşunda milli değerlerin ön plana çıkarılabilmesi için dilde bulunan yabancı kelimelerden kurtulmak gerekmektedir. Bu durum Genç Kalemler'in hayata geçirdiği Yeni Lisan hareketi ile sağlanmıştır. Yeni Lisan'ın öncüleri ulus-devletin kuruluşunda milliyetçi bilinci aşılamak için en önemli koşullardan biri olan dil bilincini zihinlerde yer etmesi gayretindedirler. Dil bilincinin toplum içerisine yerleştirilmesinin en önemli unsuru ise milli edebiyatın geliştirilmesi üzerine olacaktır. "Yeni Lisan"ın öncüleri olarak nitelendirebileceğimiz Ömer Seyfettin, Ziya Gökalp ve Ali Canip harekete sadeleşme çabalarından çok milliyetçi bir kimlik kazandırmışlardır. Buna dayanarak söz konusu oluşumu bir dil hareketinden çok bir milliyetçilik hareketi olarak yorumlamak gerekmektedir" (Demir, 2012: 1397).

Aile kurumunun ulus-devletin inşası konusunda dil kadar önemli bir yeri vardır. Dilin ortak hayali sağlamasıyla, sıra diğer inşa edilecek kurumlara gelmiştir. Ailenin devletin bir kurumu olarak görülmesi olasıdır, çünkü aileyi tanımlayan devletlerdir. "Milletlerin bütünlüğü aile kurumuyla ve ulus devletle korunur" (Selek, 2019: 124). Bu hususta gelenekler ve devletin ulus tanımı ve yöntemi önemlidir. "Milliyetçiliğin dili, grup kimliğinin simgesel hazinesi olarak kadınlara özel bir yer ayırır. Anderson'un belirttiği gibi, milliyetçilik amacını insanın "doğal olarak" bağlı olduğu bir şeyi ifade etmek üzere, ya akrabalık (anavatan, patria) ya da yuva/yurt (heimat) terimlerini kullanarak tanımlar. Ulus olmak bu nedenle cinsiyet, soy, ırk gibi seçilemeyen ve

kaçınılmazlıklarıyla bizden özverili bir bağlılık ve fedakârlık isteyen oluşumlarla eşitlenmektedir" (Kandiyoti, 2019: 172).

Semiyotik olarak şöyle bir tahlile gidilebilir: Vatanın ana olması her daim vatandaşlarını kucaklamasından gelmektedir. Vatan fethedilebilen bir şey olduğundan genellikle dişi olarak kabul edilmektedir. "Fallik" milliyetçiliğin tam ortasında bulunmaktadır. "Milliyetçilik kadını sembolleştirirken; vatan dişileşmektedir" (Selek, 2019: 124). Analığın ideolojisi içerisinde milliyetçilik büyük bir yer kaplamaktadır. Analık yalnızca bedenen gerçekleşen bir durum olmadığından, milliyetçiliğin anaya hapsettiği sıfatların izlerini takip etmek için ulus-devletin inşasını da anlamak gerekmektedir.

Milliyetçilik tahakküm kurarken başka milletlere karşı da erksel bir tavır içerisinde olmayı sürdürmektedir. Örneğin, Mart 2017'de Hollanda-Türkiye arasında yaşanan diplomatik kriz nedeniyle, İzmit'te AKP Gençlik Grubu üyesi gençler, portakalları bıçaklayıp, suyunu içerek Hollanda'yı protesto etmişlerdir. Türkiye'de yapılacak olan anayasal referandum öncesinde Hollanda'daki Türklerden 'evet' oyu toplamak için Türkiye hükümeti yetkileri Hollanda'da seçmenlerle toplantı yapmak istemiştir. Toplantının gerçekleşmesine izin vermeyen Hollanda hükümetini protesto etmek amacı ile yapılan gösteri, ulus tanımını neredeyse karikatürize etmektedir. Ortak çıkarların söz konusu olduğu, aynı toprak parçasını paylaşmasa dahi, damarlarında akan kanı o toprak parçasında bulan tüm insanlar için bir ulusa aitlikten söz etmek yanlış olmayacaktır. Portakalın bıçaklanması şiddetin sembolik bir dışavurumudur. Bir başka örnekte ise Kars'ın Rus işgalinden kurtuluşunun 90. yılında tören sırasında bir oyun sergilenmiştir. Rus askerlerine esir düşen Türk gelini bir asker tarafından kurtarılarak, metaforik olarak, Kars'ın esaretten kurtuluşu canlandırılmış ve gelinin bakire bir vatan olarak tasviri yapılmıştır. Hollanda'nın portakal ile sembolize edilip kesilmesi ile Türkiye'nin beyazlar içinde bir gelin olarak tasvir edilip kurtarılmasında farklı yollardan

benzer bir mantık işler. Burada hem metaforik hem metonimik olarak ifade edilen nesnenin üzerinde güç kullanarak ona sahip olunmasıdır. Kars'ta gerçekleşen törende bir gelinin işgal altındaki Türkiye'ye benzetilmesi kadının sahip olunacak bir beden olmasından kaynaklanmaktadır. Türklüğün sembolünün bozkurt olduğu bilinmektedir fakat; Kars'ta gerçekleştirilen oyunda "güçlü" bir sembol kurtarılamayacağından ancak "saf" olan sahip olunan, korunan bir sembol devreye sokulmuş ve kurtarılmıştır. Burada önemli olan hakim olmaktır. İster bir portakal isterse bir gelin olsun önemli değildir. İkisi de savunmasız ve topraktan gelen olarak karşımıza çıkmaktadır.

2.2.1 Devlet Baba

> *"Devletin kuruluşu, tüm "uyruk"larına içkin olan bir tür ortak aşkın tarihselliğin kurulmasıyla birlikte gerçekleşir"* (Bourdieu, 2006: 116).

Çocuklar evde anneleri ile büyürken, onlara sahip çıkacak, eve ekmek getirecek bir babaya "ihtiyaç" duymaktadırlar. Baba, aileyi "isimsiz" olmaktan kurtarmaktadır. "Soy baba ile devam etmektedir. Babalık, vücuda getirmek demektir; babalık birincil, yaratıcı, oluşturucu roldür ve erkek ister insan ister Allah Baba olsun fark etmez" (Delaney, 2012: 27).

Devletin yeri sabittir. Tıpkı bir hane gibi yeri yurdu bellidir. Belirlenen toprak parçası üzerinde varlığını sürdürür ve ona ismini verir. Tıpkı bir baba gibi üzerinde yetiştirdiği evlatlarını istihdam ettirmeye çalışır. Devlet "ciddi" işleri hallederken, vatan duygusal bağdır. Çocuklar, devletini terk etseler de vatanlarının onların kucaklayacağını bilmektedirler. "Devlet Baba ve Anavatan, tüm Türklerin aşina olduğu ve Osmanlı idaresi altında yaşayan halklar tarafından iyi bilinen kavramlardır. Nitekim 1923 yılında Türkiye Cumhuriyeti ile yeni icat edilmemiş olsalar da yeni bir şekilde kullanılmışlardır"

(Delaney,1995: 179). Devlet Baba, tarihselliği dışarıda bırakacak olursak bir simgeyi ifade etmek için kullanılmıştır; saygı duyulan ve korkulan. Sancar, "Devlet egemenliğinin eril karakteri ailedeki egemenliğin eril karakteri ile birlikte var olur" demektedir (2017: 198). Delaney ise bu görüşü desteklercesine devletin hem patriarkal hem de paternalist olduğundan ve halkın onun iyiliğine ve korumasına bağımlı olduğundan bahsetmektedir (1995: 179).

Yakın zamanda (30 Ekim 2020'de) gerçekleşen 6.9'luk İzmir depreminden sonra kurtarılan çocuklardan biri için Twitter'da bir yoruma rastlamıştım. Bir kullanıcı, çocuğun annesi kurtarılamadığından dolayı olan endişeyi "keşke annesi yaşasaydı, şimdi babası başka biriyle evlenir" diyerek dile getirmişti. Babanın çocuklarının iyiliği için bir şey yapmayacak olmasından şüphelenilmektedir. Annesinin ise durumun tersi yaşanmasında evlenmeyeceği ve çocuklarıyla olacağı varsayımında bulunulmaktadır. Bu küçük yorum bile babalık hakkında çok şey söylemektedir. Çünkü babalık denilen duygusallıktan uzak bir yerde konumlandırılmış bir rasyonaliteyi göstermektedir. Anne ise çocuklarının iyiliği için olanı uygular; fakat bu diğer insanların gözünde rasyonel olan değil duygusal olandır. Twitter'da yapılan bu yorum aileyi hiç tanımadan rastgele bir kullanıcının yaptığı yorumdur. Aile içindeki dinamikler bilinmeden annenin çocuklarına bağlı kalacağı ve hayatına kimseyi almayacağı varsayılmaktadır. Fakat baba yaşamını kendi çıkarları doğrultusunda sürdürmektedir. Bu durum devlet için de geçerlidir. Devlet ne olursa olsun hayatına devam edecektir. Hükümetler değişir, biri gelir biri ise gider. Fakat devlet her zaman ayaktadır. Neredeyse ilahi bir gücü vardır. Bu yüzden Devlet Baba, gücün temsilini anlatmaktadır. "İmparatorluktan cumhuriyete ciddi bir dönüş olduğu halde Atatürk'ün önderliğinde uygulanan ve toplumun çoğunluğu tarafından da anlayışla karşılanan otorite şekli aslında değişmemiştir. İster devlet baba ister Atatürk (Türklerin atası) olsun, otoriteyi kullanan kişi ve devlet birbirine geçmiştir" (Delaney, 2012: 259).

Ortak bir hayalin oluşturduğu cemaatlerin otoritesi olan devlet tıpkı bir baba gibi içinde yetişen vatandaşların kendi başlarına geçinmelerini sürdürmeleri için onları kontrol etmektedir. Varlığını sürdürmek için ise vatandaşlarının bağlılıklarını sağlama almaktadır. "Düzenin sağlanmasına yönelik yaptırımlar arasında en nihaisi olan güç kullanımı, toplumda ancak tek bir özel, açıkça tanımlanmış ve tümüyle merkezileşmiş, disiplinli bir kurum tarafından kullanılabilir" (Gellner, 2013 :73). Bu güç ister kolluk gücü olsun isterse ideolojik olsun fark etmemektedir. Fakat ideolojik olan toplumu şekillendirmede daha içerden bir bakış yakalamaktadır. Anneliğin bir yavru doğurmanın ötesine gitmesinin nedeni bu gücün varlığıdır. Türkiye'nin kuruluşunda bu durumu inşa edilmesi kadınlara yönelik enstitüler ile başlamıştır. Kadınlara verilen eğitim yeni kurulan bir devletin ideolojisinin başlangıcı olacaktır. Eski bırakılarak yeniye geçiş istenirken bu durum "okul çağı"ndaki insanlar ile gerçekleştirilecektir. Bu duruma "Verimli Yuvalar Kurmak" bölümünde değinilecektir.

3. VERİMLİ YUVALAR KURMAK

> *"Kadınların devletle bağı karmaşıktır. Bir yandan, kolektivitelerin, kurumların veya grupların üyeleri olarak ve devlete herhangi bir toplumsal ve tarihsel bağlamda belirli siyasi projelerini veren toplumsal güçlerin katılımcısı olarak hareket ederler. Öte yandan, belirli bir role sahip (özellikle insan üremesi) sosyal bir kategori olarak devlet kaygılarının özel bir odağıdırlar"* (Yuval-Davis ve Anthias, 1989: 6).

Türkiye'de ulus-devletin inşa edilmesi sürecinde düzenlenen yerlerden birinin aile olduğundan bahsedilmişti. Bu düzenlemenin nasıl yapıldığını cumhuriyetin kuruluşunun ilk yıllarına bakılarak görülebilmektedir. 1930'lu ve 1940'lı yıllarda düzgün bulaşık yıkama, verimli temizlik ve uygun çocuk bakımı gibi ev işleri, "modern" bir ulus-devletin temellerini yaratmaya çalışan Türk milliyetçilerinin çok önemli bir ilgi alanını oluşturulmakta olduğundan bahsedilmektedir (Navaro-Yaşın, 2000: 51). Ulus olma sürecinde dilin ve kültürün ne kadar önemli bir yer işgal ettiği bilinmektedir. Bir kurum olan ailenin ve dolayısıyla kadının eğitilmesi gerekmektedir. Kadın, anadilini düzgün bir şekilde öğrenirken, doğurduğu yavrularına öğretmesi beklenmektedir. Ayrıca bu süreç ev idaresi konusuna yani özel alana katılarak da sürdürülmektedir. Navaro-Yaşın, bulaşık yıkamayla ilgili daha "rasyonel" metotlar popüler dergilerin ev kadınlarına ayrılan sayfalarında önerilmekte olduğundan bahsetmektedir (2000: 51).

Kadın, evi kuran olarak bilinmekte ve kabul görmektedir. Bu durum ise yeni değildir. Fakat bu tertibin nasıl uygulanacağı konusu "modern"leşme ya da "batılılaşma" hususunda tartışmalıdır. Batılılaşmanın bir göstergesi olarak Osmanlı döneminde Kız Sanayi Mektepleri açılmıştır. "Buradan hareketle 18. ve 19. yüzyılda Osmanlı İmparatorluğu'nun toplumsal kurumlarını yenilemeye başladığını; ancak 1923'te cumhuriyetin ilanıyla Mustafa Kemal Atatürk ve devleti daha kararlı bir şekilde Türkiye'nin batılılaşma reformlarını yönetmeye başlamıştır" (Navaro-Yaşın, 2000: 52).

Bu reformların başında gelen eğitim sistemini incelemek için Dewey'in fikirlerinden yararlanılmıştır. Dewey, Atatürk'ün davetiyle Türk Eğitim Sistemi'ni incelemek üzere iki ay süreyle (19 Temmuz–10 Eylül 1924) Türkiye'ye gelmiştir (Dewey, 2019: III). Türkiye'de incelemelerde bulunarak bir rapor hazırlamıştır. Yayınladığı rapor Atatürk döneminde eğitim sisteminin yapılandırılmasında ana dayanak noktalarından birini teşkil etmiş ve eğitimle ilgili olarak yapılan birçok reforma da esin kaynağı olmuştur (Dewey, 2019: III). Türkiye'deki kız enstitülerinin idarecileri batılılaşmanın beraberinde getirdiği modernite tahayyülünü benimseyerek bunu Türkiye'nin ihtiyacı olan sistem olarak uygulamaya başlamışlardır ve bu sistemi kendi kültürlerine uygun bir hale getirmişlerdir (Navaro-Yaşın, 2000: 52). Kız enstitüleri, kullandığı Dewey (1859-1952) prensiplerini yeni ve uyarlanan teknikler eşliğinde uygulamaya koymuşlardır; fakat zihne değil el işlerine önem veren bir eğitimi aşılasalar da kız enstitülerinde eğitim gören çocukların biriciklik hissini vermeyi ihmal etmemişlerdir (Akşit, 2015: 157).

Türkiye'nin ulus-devlet olma yolunda yaptığı reformlar Kemalist projenin kısmen başarılı olmasını sağlamıştır. Yaygınlaştırılan ulusal Türklük bilinciyle birçok insanın toplumsal kimlikleri şekillendirilmiş ve önemli ölçüde değişiklik göstermiştir (Beller-Hann ve Hann, 2012: 105). Ulusal bilincin toplumsal kimliklere intikal etmesiyle kadının ve erkeğin toplumda nasıl yer alması gerektiğine dair tanımlamalar netleştirilmiştir. Toplumsal cinsiyeti pekiştirmek üzerine uygulanan eğitim sistemiyle birlikte kadınların gelecek nesilleri nasıl yetiştirmeleri gerektiği öğretilirken, ev içi nizam da sağlanmıştır. Bir sonraki bölümde kız enstitülerine değinilerek, ulus-devlet olma sürecinde kız çocuklarının eğitiminde nasıl politikalar izlendiğinden bahsedilecektir.

3.1. Kız Enstitülerine Kısa Bir Bakış

> *"Modern düşüncede toplumu düzenlemek için aileyi düzenleme aracı olarak kullanma fikrinin temelinde gelecekteki toplumun bir nüvesi olarak çocukları şekillendirme fikri vardır"* (Sancar, 2017: 198).

Neden kız enstitüleri? Öncelikle bunu açıklamakta fayda görüyorum. Bu mevzuya değinecek olmamın sebebi, kadınlığın Türkiye'deki toplumsal inşasındaki izleri takip ederken cumhuriyetin ilk yıllarında oluşturulan bu kurumlara rastlamamdır. Üstelik bu kurumdan bahsederek kendi yaşam dünyamdan birtakım çıkarımlar yapabilmem de mümkündür. Babaannem bu kurumlarda eğitim görmüştür dolayısıyla onun ve yaşadıklarının milli devlet ideolojisinin projeleştirildiği toplumsal olarak "öne çıkarılan" kadınlığın temsilcisi olarak ele alınabileceğini düşünüyorum. Şu an hayatta olmasa da ondan kalan fotoğraflar ve enstitü eğitimi sırasında sakladığı ders notlarının yanı sıra hem benim babaannemle ilgili gördüklerim hem de sözlü olarak babamdan ve babamın teyzesinden edindiğin bilgiler ile daha içerden bir bakış yakalayabileceğimi düşünüyorum. Bu yüzden Türkiye'nin kuruluşunun ilk yıllarında oluşturulan, mazisi daha eskilere dayanmış olsa dahi batı medeniyetini Türkiye Cumhuriyeti'nin anlayışıyla harmanlayan bu enstitülerden bahsetmenin faydalı olacağını düşünmekteyim.

Kız Enstitüleri'nin geçmişi Osmanlı İmparatorluğu'na dayanmaktadır. Akşit, "Kız Sanayi Mektepleri (KSM) Osmanlı İmparatorluğu'ndan Türkiye Cumhuriyeti'ne transfer edilen yegâne kız eğitim kurumları olduğu"ndan bahsetmektedir (2015: 17). Türkiye'de cumhuriyetin ilanından sonra oluşturulan bu kurumlar Osmanlı'nın devamı olarak görülse de verilen eğitim ve ideoloji bakımından Kız Sanayi Mekteplerinden ayrılmaktadır. Ayrıca Kız Enstitüleri'nin kuruluş yılları sebebiyle (1928-29) modernlik ve milli kimlik vurgusu bu kuruluşları Osmanlı'daki Kız Sanayi Mekteplerinden ayıran temel unsurlar olmuşlardır (Akşit, 2015: 17). Kız Enstitüleri medeniyeti ve milli kimliği bir araya getiren bir eğitimi benimsemiştir. Bu eğitim kurumları Ziya Gökalp'in fikirleri

çizgisinde yeni bir toplum yaratma gayesiyle oluşturulmuştur (Akşit, 2015: 143). Bu kimliği oluştururken enstitülerde eğitim gören kız çocuklarının geleceğin ev kadınları olarak oluşturulmak istenmesi, kız çocuklarının düşünsel anlamda gelişiminden ziyade el işleri bakımından ilerlemeleri istenmiştir (Resim 2,3,4).

Resim 1: Aile Bilgisi dersinden bir fotoğraf.[7]

Babaannem Ankara'daki İsmet Paşa Enstitüsü'nden 1939 senesinde mezun olmuş. El işi konusunda oldukça becerikli olmasının yanında "tango" söylerdi (papatya gibisin, beyaz ve ince…). Türkçesi muntazamdı. Üç çocuk doğurmuş (ikiz erkek çocuklar ve bir erkek çocuk daha) bir kadın olarak ev işlerini kendi halletmekteydi. Çocuklara bakma konusuna tanık olamasam da hiçbir işi baştan savma yapamadığına seneler içerisinde tanık oldum. Ev işlerindeki muntazam olma çabasının yanında, gezmeyi ve farklı ülkelere gitmeyi oldukça seven bir yapısı vardı. Cumhuriyetin kuruluşunda istenen

[7] Resim 1 ve Resim 2'deki görseller babamın fotoğraf arşivinden alınmıştır.

modern ama bir o kadar muhafazakâr olan özellikleriyle Atatürk ilkelerine gönülden bağlı olan babaannemin "Cumhuriyet Kızı"[8] olduğunu söylemek yanlış olmayacaktır.

Resim 2: Kız çocukları tarafından dikilen kıyafetler. (Soldan ikinci olan kişi ise babaannem)

Babaannem, Ankara'da eğitim gördüğünden etnik kimlik bağlamında bir çeşitliliğin çok fazla olmadığı söylemek yanlış olmayacaktır. Fakat Türkiye'nin doğuda kalan bölgeleri için bir kimlik yaratmak söz konusu olduğundan yeni kurulan ulus-devlet açısından millileşmek önemlidir bu durum diğer eğitim yanında ağırlık olarak verilen dil eğitimi ile sağlanmıştır. Dolayısıyla milli kimliği oluşturmak açısından enstitülerde bölgesel olarak farklı uygulamalara gidilmiştir. Örneğin, Türk kimliğinden farklı etnik kimliklerin milli kimlik altında buluşturulması amacıyla Türkçe derslere öncelik

[8] "Cumhuriyet kurulduktan sonra kadınların eğitimi, yeniden şekillenen milli söylemin bir parçası olmuştur. "Cumhuriyet Kızı" söylemiyle birlikte öne çıkan vurgu, Kız Enstitüleri'nin kuruluşu (1929) ile milliyetçi politikaların üretildiği bir mekân halini almaktadır" (Tuna, 2009: 21).

verilmiştir. Enstitüler ise verdikleri eğitim konusunda kendilerinden övgü ile bahsederek milli bilinci aşıladıklarını ifade etmişlerdir. Enstitü yıllıklarında, Elazığ Kız Enstitüsü sayesinde "kadınlar sadece iyi ev kadınlarına değil, düzenli olmayan evlerini milli bilinç fabrikasına dönüştürebilen insanlara dönüşecek"lerinden bahsedilmektedir (Akşit, 2015: 155). Bunun yanında Türkiye içerisinde doğu ve batı ayrımı pekiştirilmeye dersler aracılığıyla devam etmiştir. Doğudaki enstitülerde kız çocuklarının sokaktan uzak tutulması Elazığ Kız Enstitüsü'nün yıllığında yer almıştır (Akşit, 2015: 155). Batıdaki kız çocuklarının eğitimi ile doğudaki kız çocuklarının eğitiminde temel farklılıklar vardır. Elazığ Kız Enstitüsü'nün yıllarında yer alan düzenli olmayan evler vurgusu dağınık geleneklere ve düzene atıfta bulunarak doğudaki kadınların yetişme alanını, batıdaki kadınların yetişme alanından ayırarak yüzünü her daim batının medeniyetine çevirdiğini açık bir şekilde anlatmaktadır. Hem modern hem de milli bilinci olan kadınlar yetiştirmek Türkiye Cumhuriyeti'nin geleceği açısından oldukça büyük önem arz etmektedir. Sınıfından ve etnik kimliğinden bağımsız olarak bu yetiştirmeye tabi tutulmuş anneler, devletin evdeki temsilcisi olarak görüldüğünden bahsedilmektedir (Akşit, 2015: 145). Yeni bir ulus-devlet inşası, devletle bağı karmaşık olan kadınların eğitiminde kullanılmaktadır:

> "Gündüz okullarının ders programı matematik, fizik, tarih, coğrafya gibi temel derslerden müteşekkildi. Doğudaki enstitülerde yoğun dil -Türkçe- dersleri bu programa ekleniyor; dikiş-nakış, şapka yapımı, moda dersleri, gündüzlüler için de olmalarına rağmen, akşam okulları için temel eğitim programını oluşturuyordu. Farklılıklara rağmen, 'ilmi' bir ev hanımı eğitimi farklı versiyonlarıyla merkezi bir prensip olarak öne çıkıyordu. Bu fikir, kızların eğitiminin Kuzey Amerika ve Avrupa'da geldiği halden ilham alıyor ama kendi özgün biçeminde gözlenebiliyordu." (Akşit, 2015: 147)

Bir yandan Türkiye Cumhuriyeti'nde ulus-devlet inşa edilirken, diğer yandan bu inşayı gerçekleştirmek için hane içinde kurulan düzenin kontrol edilmesi sağlanmıştır. Toplumsal cinsiyet rollerinin pekiştirildiği bu enstitülerde "modern" kadının aynı zamanda evine, eşine ve çocuklarına bağlı olması gerektiğine dair izlenimler verilmektedir. Bir yandan fizik, kimya, biyoloji, matematik öğrenirken bir yandan da ev içindeki düzenin nasıl sağlanacağına dair eğitimler bunu göstermektedir. Kadınların gerekirse çalışabilecekleri bir durum yaratılırken, enstitülerin isteği bu yönde değildir. Türkiye'nin o yıllarda güçlenmesi için genç nüfusa ihtiyaç vardır. Bu yüzden geleceğin annelerinin ev içerisinde olması istenmektedir. Babaannemin el işi becerileri oldukça gelişmiş olmasına ve çok güzel dikiş dikmesine rağmen hiç çalışmamıştır. Evde çalışan kişi dedem olmuştur.

Kız Enstitüleri'nin dünyada kadının yerini evi olarak belirleyen tek kurum olduğunu söylemek doğru değildir. Akşit, benzeri bir şekilde "Geleceğin annelerinin standartlaştırılmış eğitimi fikri Wiemar Cumhuriyeti gibi birçok Avrupa ülkesinde ve dünyanın yerlerinde de mevcut olduğundan ve uygulandığından" bahsetmektedir (2015: 145). Kadının özel alanda olmasının istenmesi ulus-devletin geleceği düşünüldüğünde şaşırtıcı değildir. Fakat bir kadının nasıl olması gerektiği ideali uluslar arasında farklılık gösterebilmektedir. "Örneğin; Türkiye'nin kadınların geleceği için belirlediği yol Hindistan'dan farklıdır. Çünkü, Türk milliyetçiliğinin merkeze koyduğu kadın figürü, Hint milliyetçiliğindeki gibi uzun saçları, yuvarlak hatları ve karşı konulmaz cazibesiyle geleneksel kıyafetler giyen bir kadın değil, cinsiyeti belirsiz gözüken ve hep gelecekte tasarlanan "annelik" idealinin potansiyel taşıyıcısı olan kız çocuğudur" (Akşit, 2015: 146). Bunun nedeninin Kemalist projenin Batıya yüzünü çevirmesinden kaynaklı olabilir. Çünkü kadının medenileşmesi ve doğadan koparılması gerekmektedir. Kadın ne kadar çok erkeğe benzer ise o kadar medeni olacaktır. Medeni anneler medeni çocuklar yetiştirecek ideali ile yola çıkılmıştır.

Kız Enstitüleri'ne dair bu bilgiler elbette Türkiye içerisindeki tüm kadınların ulus-devlet olma sürecinde neler yaşadıklarını anlatamayacak kadar sınırlıdır. Türkiye'de kadınların tek bir eğitimden geçtiklerini ve diğer nesillere aktardıklarını söylemek kapsayıcılıktan uzaktır. Antropolojik bir araştırmada kapsayıcılık mümkün olamayacağından ve böyle bir iddiası da bulunmadığından, bahsedilen dönemin uygulamalarını ve ideal bir ulus yaratma sürecini anlamak daha değerlidir. Bu bilgilere değinilmesindeki amaç Türkiye'nin oluşumundaki toplumsal cinsiyet rollerinin nasıl inşa edildiğinin kavranmasıdır. Kemalist projede yer alan anneliğin nasıl oluşturulduğuna dair izlenimler vermektedir.

3.2. Modern ve Muhafazakâr Türkiye

Bu başlık altında konuyu sınırlandırmak amacıyla yalnızca kadın üzerinden gerçekleştirilen politikalara yer verilecektir. Türkiye'nin tüm siyasal tarihine değinmek araştırmayı odağından koparabileceği gibi araştırmanın sınırlılıklarının çizilmesinde sorunlar yaratabileceğinden yalnızca kadın ve dolayısıyla aile üzerinden gidilecektir. Çünkü kadın demek aile demektir. Modernin ve muhafazakarın ayrı başlıklar halinde incelenmemesinin nedeni; modern atılımların olması muhafazakâr olmadığının anlamına gelmeyeceğinden kaynaklanmaktadır. Bu yüzden bu iki olguyu ayrı ayrı incelemek problemli olacağından tek bir başlık halinde iç içe geçmesi sosyal antropolojinin bakışı açısından uygun olacaktır. Örneğin Türkiye Cumhuriyeti'nin kuruluşunda kız çocuklarının okula gönderilmesi modern bir atılım olarak değerlendirilebilir; fakat içeriğine bakıldığında durum pek öyle gözükmemektedir.

"Yuvayı dişi kuş yapar" oldukça bilinen bir söz olarak karşımıza çıkmaktadır. Bilinen olmasının yanında "doğal" olandır. Bir ailenin oluşumu kadının o aileyi

kurmasından geçmektedir. Kadınlar bir mekânı yuva yapanlardır. Sancar, "Dünya tarihinin önemli toplumsal değişim-dönüşüm dönemlerinde öncelikle "aile"nin değiştiğini ve toplumsal değişim arzulayan siyasal hareketlerin de yeni bir toplum inşa etme aracı olarak öncelikle yeni bir aile modeli geliştirmeye yöneldiklerinden bahsetmektedir" (2017: 197).

Türkiye'de kadınlara yönelik izlenen politikaları anlayabilmek adına hükümet programlarında yer alan maddelere ulaşılması araştırmanın seyri doğrultusunda anlamlı olacaktır. Gazioğlu'nun "Sıhhat ve İçtimai Muavenet Vekilliği'nden Kadından Sorumlu Devlet Bakanı'na" adlı makalesinde, Türkiye'nin kuruluşundan 1990'lı yıllara kadar olan hükümet programları incelenerek, hükümetin kadınlar ve aile konusunda nasıl bir yol izlendiği araştırılmıştır. Bu araştırmanın konusu bağlamında devletin kadınlığa karşı nasıl bir görüş belirlediği Türkiye'de değişen söylemleri anlamada yardımcı olacaktır. Hükümetlerin takındıkları tavırlar, ülkenin genelini temsil etmeyecek olsa dahi genel bir çerçeve çizmek açısından olumlu sonuçlar doğurabilir.

3.2.1. Aileden Kadına, Kadından Aileye

> *"…'aile inşa etmek' etkin bir toplum inşa stratejisidir."* (Sancar, 2017: 197)

Devletlerin, kadınları annelikten bağımsız olarak görmeye başlamaları çok yaygın bir durum değildir. Türkiye konusunda da beklenin aksi yönde bir politika gerçekleştirilmemiştir. Yani kadınlar, aileden bağımsız değildir. Günümüzde toplumsal cinsiyet eşitliği kapsamında politikalar yürütülse de erkin elinde olan devlet politikalarının nasıl bir değişim içerisinde eşitliği savunacağı tartışılır bir konu olarak karşımıza çıkmaktadır.

“Türkiye Cumhuriyeti'nin 1923-1937 yılları arasında görev yapan ilk dokuz hükümetinin her biri, tek partili rejimin kurucu ve yürütücü iktidarı olan Cumhuriyet Halk Fırkası'nın parti tüzüğünü, hükümet programı olarak benimsemektedirler” (Gazioğlu, 2013: 95). Aile ve kadına ilişkin konular, toplumsal yaşam ve kamu sağlığı içerisinde maddelenmiştir. Ailenin korunmasını içeren cümlenin yanında ayrıca Cumhuriyet Halk Fırkası’nın tüzüğünde kadınlara yönelik şu cümle yer almaktadır: “Doğumevlerinin arttırılmasına çalışılacaktır. Amele mıntıkalarında kadın işçilerin çalıştıkları esnada çocuklarına bakacak müesseseler yaptırılmasına ve bunların arttırılmasına devam olunacaktır." Buradan da anlaşılacağı gibi annelik ön plandadır. Türkiye’nin kuruluşunun ilk yıllarında nüfusun artmasına yönelik çalışmaları desteklemek ve kadınların hem çocuk doğurup hem de iş hayatında istihdam edilebilmeleri için bir program hazırlanmıştır. Fakat hükümet kadınların ayrıca bir oluşum kurmalarına izin vermemiştir. “Kadınların örgütlenme istekleri sonucu, 15 Haziran [1923]’daki şurada Kadınlar Halk Fırkası’nın kuruluş kararı alınmıştır” (Koç, 2020: 590). Kadın Halk Fırkası’nın nizamnamesinde kadınların kendilerini siyasi, toplumsal ve iktisadi olarak kanıtlamak ve ardından siyasi haklar konusunda harekete geçileceğinden bahsedilmektedir (Koç, 2020). Fakat İçişleri Bakanlığı bu fırkanın kurulmasına müsaade etmemiştir. Ulus-devletin kuruluşunda kadınlar kendi istihdamları için harekete geçseler de bu durum meclis tarafından kabul görmemiştir. Kadınlar bu kazanımı elde edebilmesi ise fırkanın nizamnamesindeki siyaset sözcüğünü kaldırmalarıyla gerçekleşmiştir (Koç, 2020: 591). Türk Kadınlar Birliği olarak değişen ismiyle bu birliğin bünyesinde olan Türk Kadın Yolu dergisi yayınlamıştır. Dergi içeriğinde siyaset ile ilgili çok az yazı içeriği bulunmaktadır. Anne ve çocuk eğitiminden edebiyata, sağlıktan kadın haklarının yer aldığı dergi içeriğinde kendine ait sesi kadın hakları çerçevesinde gerçekleştirmiştir (Koç, 2020: 598).

1927-1940 yılları arasındaki seferberlik dönemi de dikkate alınacak olursa kadınların önemli bir bölümünün anne olduğu görülmektedir (Gazioğlu, 2013: 96). Bu

durum nüfusun artırılmasına yönelik politikaların işe yaradığı yönündedir. 1943 senesinde Şükrü Saraçoğlu tarafından kurulan hükümetin icraatları arasında analık sigortası uygulamasının başlatıldığı görülmüştür (Gazioğlu, 2013: 98). Analık sigortası adı altında yapılan icraatın ise Türkiye'nin II. Dünya Savaşı'na fiilen katılmadığı halde savaş koşulları sırasında erkeklerin askere alınması ve istihdam alanlarının kadınlara kalmış olmasından kaynaklanmaktadır. Hükümet politikaları yaptığı analık sigortası ile anneliğin sabit kalması hususunda teşvikin olduğunu göstermektedir. Böylelikle kadınlar analık dışında bir vasıfla yani emekçi vasfıyla tanınmışlardır (Gazioğlu, 2013: 98). Fakat ilerleyen zamanlarda görülmektedir ki kadınlara tanınan bu haklar görünürde eşitliğe işaret ediyor olsa da pek öyle değildir. Bunu anlamak için şu ana bakmamız yeterlidir. Tarihsel anlamda tanınan haklar ve vasıflar yalnızca yazılı ve görünen olanı göstermektedir. Halbuki pratik yaşantıda kâğıt üzerinde olan ve yaşanılan şeylerin paralel gittiğini söylemek doğru olmayabilir. Bunun için yalnızca iş ilişkilerine değil herhangi cinsiyetler arası ikili ilişkiye bakmak yeterli olacaktır. Fiziksel şiddet gözle görülebilir boyutudur. Fakat duygusal şiddete veya "gasligthing"e[9] maruz kalmış bireyler kolaylıkla anlaşılamamaktadır. Bunun ise nedenlerinden biri olarak cinsiyetler arası eşitsizlik gösterilebilir. "Ayrıca iş hayatında kadınlara uygulanan "cam tavan/glass ceiling" kanıtlanamadığı gibi uygulanmaya da devam etmektedir" (Yörük Karakılıç, 2019).

Türkiye'de 1946 yılındaki durumunda siyasal alanda köklü değişiklerden bahsedilse de kadınlar için durum pek öyle gözükmemektedir. Toplum içinde cinsiyet eşitliğinin sağlandığına dair inancın cumhuriyetle birlikte geldiğinin manipülatif bir etki olduğu kabul edilmektedir (Arat ve Uçan Çubukçu; akt. Gazioğlu, 2012: 99). Kadınların hükümet politikaları içerisinde yeterince yer bulamamaları şaşırtıcı değildir. 2020 yılı

[9] Psikolojik manipülasyon ve taciz yöntemi.

itibariyle toplumsal cinsiyet üzerine çalışmalar halen devam etmektedir. Öyle görünüyor ki, daha uzun seneler devam edecektir.

Geçmiş bir tarihe tekrar dönecek olursak; 1969 yılında Süleyman Demirel'in meclise sunduğu kadın ve aileye ilişkin olan hükümet programında önemli ilkler yer almaktadır (Gazioğlu, 2012: 100). Bunun nedeni ise kadın ve aileye o zamana kadar ki en uzun yer veren program olmasıdır. Programda, kadın konusunun yine doğurganlık ve aileyle bağlantılı olarak ele alınışı ise, parti programındaki şu ifadelerde göze çarpar: "Türk ailesinde kadının büyük ve kutsal mevkiine uygun olarak günlük hayatını kolaylaştırmak ve evindeki görevini huzur içerisinde yerine getirmesine imkân vermek hedeflerimiz arasındadır" (II. Demirel Hükümeti Programı, 1969-1970; akt. Gazioğlu, 2012: 100). Bu hükümet programında dikkat çeken iki unsur bulunmaktadır. Bunlar biri "Türk ailesi" diğeri ise "kutsal"dır. Kadının anneliğine vurgu olarak kutsallıktan bahsedilmektedir. Uygulanan politikalar doğrultusunda kadının yalnızca kadın olduğu için kutsal olması pek mümkün değildir. Kutsal olmasının tek nedeni anne tahayyülüdür. Kadının yerinin ev olduğunun söylenmesi ise aileye vurgudur. Türk ailesi vurgusu ise, Türkiye'deki ailelerin Türk kimliği dışındaki aileleri dışarıda bırakması açısından bütünleyici bir düşünüşten uzaktır. Kandiyoti bu konuda:

> "Kadınların farklı ulusal, etnik ve dilsel topluluklar arasındaki sınır çizgileri olarak görülmeye devam ettikleri yerlerde, eşit yurttaşlar olarak ortaya çıkmaları tehlikede demektir ve uluslaşma sürecinin bir aşamasında elde ettikleri haklar ne olursa olsun, bir başka aşamada bu haklar kimlik politikalarına kurban edilebilir" (Kandiyoti, 2019: 172) olduğundan bahsetmektedir.

Bu durum açıkça gösteriyor ki hükümetlerin uyguladığı eşit politikalar kimlik problemi gibi başka eşitsizlikleri doğurmaktadır.

1980'li yıllara gelindiğinde sokaklar siyasi yasaklara ve feminist eylemlere sahne almaktadır. “Bununla birlikte, Türkiye'nin de üyesi olduğu Birleşmiş Milletler 1979'da CEDAW'ı (Kadınlara Karşı Her Türlü Ayrımcılığın Önlenmesi Sözleşmesi) gündeme getirilmiş, üye devletlerin kabulüne sunmuştur” (Gazioğlu, 2012: 100). CEDAW 1985 yılında Resmî Gazete’de yayınlanarak yürürlüğe girmiştir. Kadınların yapılan ayrımcılığın önlenmesi hususunda imzalanan bu sözleşme ile kadın hakları doğrutulsunda önemli bir adım atılmıştır. “İlerleyen süreçte, 1989 yılında Başbakanlığa bağlı olarak kurulan Kadın ve Aileden Sorumlu Devlet Bakanlığı'nı, 1990'da kurulan Kadının Statüsü ve Sorunları Genel Müdürlüğü (KSSGM) ile Aile Araştırma Kurumu izlemektedir” (Gazioğlu, 2012: 105).

Kadına ve dolayısıyla aileye uygulanan hükümet politikaları dönem dönem dilini değiştirse de söylemi değiştirmemiştir. 1990’li yıllardan 2000’li yıllara gelindiğinde Anayasa’ya ilk defa kadın-erkek eşitliğine dayanan bir madde eklenmiştir. “22 Ekim 2001’de ise çeşitli değişikliklerle birlikte 1926’dan bu yana uygulanan Medeni Kanun kaldırılmış, 4721 sayılı yeni bir medeni kanun kabul edilmiştir” (Özdemir Taştan, 2016: 187.

1990 yılında kurulan Kadın ve Aileden Sorumlu Devlet Bakanlığı, 2011 senesinde kapatılarak yerine Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı kurulmuştur. 1990’a kadar olan süreç, kadınların kendi hakları için yaptıkları siyasi mücadeleler ve kadının adını annelikten ve aileden bağımsız olarak duyurma çabası değişen politikalar ile yeniden aile tarafına doğru ilerlemiştir. Bu durum kadın örgütler tarafından eleştirilerek, yürüyüşler yapılmasına neden olmuştur.

Kadına dair olan söylemlerin, *Kadın* dizisi aracılığıyla nasıl inşa edildiği ise “Anneliğin Yeniden Üretimi” bölümünde tartışılacaktır. Buraya kadar anlatılanlar kadına dair ideolojilerin nasıl işlediğini göstermeyi amaçlamaktadır. Buradan sonra ise bu izler dizi aracılığıyla anlatılacaktır.

4. ANNELİĞİN YENİDEN ÜRETİMİ

Devletlerin anneliği yeniden üretme konusunda etkileri vardır. Bu etkiler dünyaya gelecek çocukların meşru bir yapı içerisinde büyümelerini sağlamaktadır. Bu yüzden anneliğin her daim sabit olması gerekmektedir. Annelik kaybolursa yeniden üretimin kontrolü yeni bir formül bulunana kadar kaybedilebilir. Heteroseksüel ikili ilişkilerin meşru olarak gözükmesi bebek yapabilme potansiyelleridir. Bir bebeğin dünyaya gelmesi bir milletin devamını sağlamaktadır. Bu devam kaybolursa devletlerin yapısı tehlikeye girer.

Seren Serengil sunuculuğunu yaptığı bir programda ailenin meşru bir yapı olarak var olmasını destekleyici bazı cümleler kurmuştur. Seren Serengil, Söylemezsem Olmaz adlı gündüz kuşağı dedikodu programında trans bir kadının bir aileye sahip olmasını eleştirmektedir. Trans bir bireyin bir aile kurması normalleştirilirse Türk aile yapısının tehlikeye gireceğinden bahsetmektedir. Bu durum göstermektedir ki televizyonda yer alan ve izleyicisinin çoğunluğu kadınlardan oluşan bir programda doğum gerçekleştiremeyen bir kadının gündemde var olması patolojik olarak lanse edilmektedir. Normal olan ise bir kadının doğumundan itibaren kadın cinsiyetine sahip olmasından ve potansiyel olarak anne olmasından geçmektedir. Bu duruma aykırı bir olay yaşandığında ailenin meşru olan yapısı yeniden üretilmektedir. Anneliğin sarsılamaz oluşu iktidarın bu durumu yeniden üretmesiyle mümkündür. Dolayısıyla anneliği sabitlemek de iktidarın genel bir sonucudur. Annelik bir mesele olduğu sürece iktidardan ve dolayısıyla kurgudan bahsedilecektir. Anneliğin ister olumlanan özellikleri çoğaltılsın ister "her anne istediğini yapmakta özgürdür" denilsin durum değişmemektedir. Çünkü annelik hala masadadır. Söylem her yerden gelmektedir. Muhalif olsun ya da olmasın, her durumda iktidar beslenmektedir.

Anneliğin yeniden üretiminin takip edileceği *Kadın* dizisine geçmeden önce neden bu dizinin seçildiğinden kısaca bahsedeceğim. *Kadın,* adından dolayı kadınlık

hallerini gösterdiğine dair bir izlenim vermektedir. Fakat *Kadın* dizisinde bulunan neredeyse tüm kadın karakterler anne unvanına sahiptir. Bu durum bir televizyon dizisinde kadının annelikten bağımsız olamayacağının sinyallerini vermektedir. Araştırmanın ilerleyen aşamalarında da hükümetlerin kadınlığı annelikten bağımsız olarak ele almadığı görülmektedir.

Annelik üzerine yapılan birçok araştırma bulunmaktadır. Bu araştırmalarda anneliğin bir rol olarak verilişi bazı problemler yaratmaktadır. Çünkü rol kavramı iktidar ilişkilerini muğlaklaştıran bir kavram olarak karşımıza çıkmaktadır. Sorunsalın anne ve dolayısıyla toplumsal cinsiyet üzerinden gerçekleştiği bir konuda iktidarın dışarıda bırakılması araştırmanın eksik kalmasına neden olabilmektedir. Bu yüzden bu araştırmada annelik rol kavramı üzerinden açıklanmayarak diğer araştırmalardan (Türkdoğan, 2013; Bozkur ve Taylan, 2020; Şakrak,2020) ayrılmaktadır.

Kadın, televizyonda yayınlanan bir dizi olmasına rağmen diziyi internet aracılığıyla izlemek isteyenler için ayrıca bir Youtube kanalı açılmıştır. *Kadın* dizisinin, aynı adla oluşturulan Youtube kanalında 2 milyon aboneye sahiptir. Fakat yayınlanan videolarda bu sayı değişim göstermektedir. Kadın dizisinin videolarına internet üzerinden ulaşılabilir olması izleyicinin bölümler hakkında görüş bildirmelerini de sağlamaktadır. Bu görüşler zaman zaman izleyicilerin birbirleriyle etkileşime geçmelerini de sağlamıştır. Sevdikleri veya sevmedikleri şeyleri, ayıpladıklarını veya takdir ettiklerini diziyi izledikleri o anda belirtebilmektedirler. İzleyicilerin görüşlerini bildirmek için kendi adlarını kullanmalarına ise gerek yoktur. Dolayısıyla bir görüş ifşa olma korkusundan bağımsız olarak rahatlıkla yapılabilmektedir. İnternet üzerinden gerçeklesen ve yalnızca medyada bulunan haberlere değil, izleyicinin yorumlarına açtıkları bloglara ve fan sayfalarına yer veren benzer bir araştırma Chirista Salamandra tarafından yapılmıştır (2012: 45-77). İnternetin ciddi bir yer olarak belirlenmesi sayesinde görülmüştür ki; dizideki karakterlere olan bakışın yani hangi karakteri tutup hangi karakterden nefret

edecekleri tamamen izleyiciye bağlıdır. Çocukları için kendini feda eden bir annenin çok iyi bir insan olarak tanımlanmasından, bu durum çok abartılıyor diyen bir izleyici yorumuna kadar birçok farklılığa ulaşılabilmektedir.

Buradan hareketle anneliğin yeniden üretiminin *Kadın* dizisi özelinde nasıl kurgulandığına bakılacaktır. Anneliğin sabitlenmesi konusunda dizi izleyicisinin yorumları da dikkate alınarak yapılan araştırmada anneliğin nasıl gösterildiği ve izleyici tarafından nasıl karşılandığı tartışılacaktır.

4.1. Anneliği Sabitlemek İçin Yeniden Üretim

Eşitsizlikler konusunda böylesine hassas biriyken kendi annem üzerinden düşündüklerim annelik meselesine dalmamı zorunlu kıldı. Güya eşitliğe inanıyorum ama annemin evde oturmasını, yemek yapmasını vs. bekliyorum. Çünkü gördüğüm anneler böyle yapıyor. Evine ve yaşamlarına bağlılar? Sahi nerede bu anneler? Ankara'da doğdum ve burada büyüdüm. Yaşamım boyunca Çankaya'daydım. Hep kendim gibi insanlarla arkadaş oldum. Farklı şeyler görmedim başkalarında. Herkesin annesi çalışıyordu. Ev hanımı olan anneler pek etrafımda yoktu. Ev hanımı olanların da çalışması gerektiğini düşünüyordum belki de. Geçmişteki düşüncelerim oldukça bulanık. Peki ne ara annelerin fedakâr olması gerektiği evresine geldim?

İşte bu aşamada aklıma bu düşüncelerimi takip edebileceğim diziler geldi. Türkiye'de yayınlanan dizileri izlediğimi söylemek doğru olmayacaktır. Çok yakınımda olan televizyonu bahsedeceğim türde drama dizilerini izlemek için pek açmadım. Aslında yakınımdaki bir cihaz uzağımdaki bir mevzuyu gündeme getirdi. Bazen yakındaki şeyler bir sorun olarak görülmemektedirler. İçinde yaşadığımız bir durumun bizi rahatsız etmesi farkındalığına ulaşılması zaman almakta veya hiç karşılaşılamamaktadır. Fakat bu sefer

şans eseri kendimi yakaladım ve bu konunun üzerine gitmeye karar verdim. Yakınımdaki bir uzaktan ilham alarak drama türündeki anne konulu dizilere yöneldim. Anneliğin fedakâr olduğu düşüncesiyle yola çıkarak bu fedakarlığın nasıl gösterildiği ve böylesine nasıl sabitlendiği evresine gelebildim.

4.1.1. Alana Hazırlık

Televizyonda yayınlanan dizileri izleyicinin diziler hakkında yaptıkları yorumlara ulaşabilmek için Youtube üzerinden izlemeye başladım. Youtube'un karşısına geçip izlemeyi hiç tercih etmeyeceğim şeyler açmak oldukça zorlayıcıydı. Youtube benim için sadece sevdiğim şeyleri izlediğim zihnimi boşalttığım bir yer. Bu sefer pratik yaşantımda, haklarında herhangi bir fikir dahi duymak istemediğim Türkiye'de televizyonlarda yayınlanan dizileri seyretmek niyetiyle Youtube'u açtım.

Anne, baba ve çocuklar aynı evin içerisinde aile ilişkileri stabil ve büyük oyunların oynanmadığı ve marjinalliğin yaşanmadığı "sıkıcı" bir aile içerisinde yer alıyorum. Bu dizileri izlerken fark ettim ki öncesinde zor rastlanır dediğim bir konu sabah saatlerinde televizyonda yayınlanan ve Müge Anlı'nın sunduğu programda hiç de zor rastlanır ve akla hayale sığmayacak şeyler içermiyor. Dizileri izlemeden önceki yargılarım dizileri izlemeye başladıktan ve onları desteklemek için izlediğim programlar, gazete ve sosyal medya içerisinde takip ettiğim, benim için sıra dışı olan konuları alıp doğal hatta sıradan olan bir yere koymama neden oldu. Dolayısıyla bahsedeceğim diğer diziler içerisindeki gündelik hayatta pek rastlanmayacak konular olabileceği düşüncesi bir çırpıda silindi. Araştırma yapan biri olarak belki bütün bu olaylara daha "boş" bir zihinle bakmam gerekiyor olabilir; fakat bu durum sosyal antropoloji içerisinde gerçekleştiğinden sübjektif olmam kaçınılmaz olacaktır. O yüzden bazı şeylere

şaşırmamın kendimi paranteze alamayacağımın bir sonucu olarak göstermekte sakınca bulmuyorum. En nihayetinde bu araştırmayı yaparken aynı zamanda yaşadığım ortam içerisinde yapıyorum. Alanı ve alan dışını birbirinden ayırabilmek sosyal antropoloji içinde oldukça tartışmalı bir konudur. Bir alanın sınırlarını belirlemek ve alan dışında yazmaya başlamak özellikle araştırılan konu itibariyle ayırması oldukça zor bir durum olarak kendini göstermektedir. Alanın nerede başlayıp nerede bittiği hususu konu bir de annelik iken sınırlandırılması muğlaklık taşımaktadır.

Kısaca izlediğim dizilerden bahsedecek olursam: İlk olarak 2014 yılında yayın hayatına başlamış ve 2017 yılında sona ermiş *Paramparça* dizisiyle yola çıktım. Bu diziyi izleyebilmek benim açımdan bir sabır işiydi. Kelimenin tam anlamıyla paramparça olmuştum. Çünkü dizi bugüne kadar kaçtığım ve öğrenmek istemediğim tüm klişeleri içeriyordu. Ajitasyon, ihtiras ve gerçek hayatta örneğine "zor rastlanır" anti-rasyonel bir konu… Başrollerini Nurgül Yeşilçay ile Erhan Petekkaya'nın paylaştığı dizide; hastanede doğan iki kız çocuğunun, seneler sonra tesadüfi olarak gelişen bir olayla hastanede karıştırıldığının ortaya çıkmasıyla başlamaktadır. Bu konu araştırma ilerledikçe anti-rasyonel olmaktan çıkmaktadır. İnsanların hayat hikayelerinde benim o küçük dünyamdan çok farklı şeyler olduğunu görebildim. Bu yüzden dizilerde uçuk bulduğum konuların kendini "normal" olarak göstermesi pek vakit almadı.

Diğer bir dizi ise, Cansu Dere, Vahide Perçin ve Beren Gökyıldız'ın başrollerini paylaştıkları *Anne*. İzlerken ise göz yaşlarıma hâkim olamadım. Ama öylesine bir ağlamaydı ki, yapılan haksızlığa ve eşitsizliği damarlarında hissetmek gibiydi. İlkokula giden bir kız çocuğunu annesi ve üvey babası çöpe atıp ölüme terk etmişlerdi. Üvey babası zaten kız çocuğuna sürekli kötülük ediyordu (Pedofiliyi anımsatacak göstergeler de bulunmaktaydı). Dizileri izlerken ne yaptığımı unutup içlerine çok girdiğim zamanlar oldu. İnsanların yorum yaparken kendilerini neden bu denli kaptırdıklarını neden dizideki karakterlerin bazılarını tutup bazılarından nefret ettiklerini anlamaya başladım. Diziyi

izlerken dışarıda kalmak epey zorlayıcıydı. O yüzden ne dışarıda ne de içerideydim. Aradaki çizgide kendi konumumu bulmuştum.

Bahsedilenler dışında birkaç diziye daha göz gezdirdim; *Melekler Korusun, Annem*. En sonunda tek bir dizide takılı kaldım: *Kadın*. Bu dizi üzerine daha çok gitmemin nedeni dizinin ismi, içeriği ve yakın tarihte sonlanmış olmasından kaynaklıydı. Diğer dizilere baktığımda *Paramparça, Anne, Annem, Melekler Korusun* vb. hiçbirinin kadınlığa dair bir iddiası yoktu. Fakat "Kadın" dizisinin, kadınlık hallerini göstermesiyle ilgili isminden dolayı bir iddiası vardı. Diziyi izlemeye ve ilerlemeye başladığımda dizideki kadınların neredeyse hepsinin anne olduğunu fark ettim. Yalnızca iki kadın anne değildi. Bunlardan biri dizinin sonunda akıl hastanesine yatırılıyordu bir diğeri ise sadece kötüydü. Dolayısıyla *Kadın* dizisi aslında anne dizisiydi.

Dizileri izlerken, videonun altında yapılan yorumları takip ettim. İnsanların yorumlarının dizi karakterlerini eleştirme üzerine kurulu olduğunu gördüm. Araştırmayı yaparken birebir görüşmelerde elde edemeyeceğim kadar birbirinden farklı fikirlere tek bir video altında ulaştım. Bu durum özellikle Covid-19 zamanında getirilen sınırlandırılmalardan dolayı oldukça kurtarıcı ve tatmin edici oldu. Dizilerde oyuncuların oynadığı karakterlerin nasıl bir anlam dünyasına sahip oldukları çok iyi verilmişti. Bu yüzden bir karakter hakkında konuşurken onu anlam dünyasını anlayarak konuşmaya başlanıyordu.

Kadın dizisinin aslında bir annelik dizisi olduğundan bahsedilmişti. Bu diziye dair genel bir çerçeve çizerek başlamak istiyorum. Dizideki tüm annelerin bir şekilde fedakâr olduğunu söylemek yanlış olmayacaktır. Öncelikle en fedakâr olan Bahar'dan başlamakta yarar var. Bahar, iki çocuğu ile birlikte yoksul bir hayat sürmektedir. Bahar'ın kocası Sarp'ın bir kazada öldüğü söylenilmiş; fakat cesedi bir türlü bulunamamıştır. Bahar'ın annesi Hatice ise Bahar doğduktan sonra evi terk etmiştir. Bunun nedeni ise kocasının Bahar adında birine aşık olduğunu öğrenmesinden kaynaklanmaktadır. Bahar'ı babası ile

bırakarak kendine başka bir hayat kurmuştur. Hatice'nin Enver ile kurduğu hayattan Şirin adında başka bir çocuğu daha olmuştur. Şirin ise ablası Bahar'ın kocasına aşıktır ve ona öyle saplantılıdır ki Sarp'ı sürekli takip etmektedir. En sonunda Sarp ile tanışır fakat Bahar'ın kardeşi olduğundan bahsetmez. Sarp ise gerçeği öğrendiğini Şirin'in yine onu takip ettiği bir sırada yüzüne vurur. Şirin ise bu durumdan dolayı panikler ve vapurda bulunan insanlara Sarp'ın onu taciz ettiğini söyleyerek, insanların Sarp'ı tartaklamasını sağlar ve bu sırada Sarp vapurdan denize düşer. Şirin ise bu durumu bildiği halde yıllarca bunu kimseye anlatmaz ta ki babası Şirin'in günlüğünde yazılanları okuyana kadar. Bahar'ın Sarp ile yaşadığı peri masalı evlilik de Sarp'ın ölmesi (aslında kaybolması) sebebiyle biter. Dizi bu konu etrafında dönerken diğer annelerin hayat hikayelerine de yer verilmektedir.

Kadın dizisi yayın hayatına devam ederken dizinin öncesinde ve sonrasında Türkiye içerisinde neler yaşandığına dair izlenimleri araştırarak söylemin nasıl işlediğini anlamak amacıyla politikacıların söylediklerine de göz gezdirdim. Annelik üzerine söylenen cümlelerin duygudan bağımsız olamayacağının göstergelerine ulaştım. Kadınlar üzerine söylenen birçok sözün dışında özellikle anneliğin ideolojisinin olmadığı sözü içlerinde en dikkat çekici olandı. Benim ulaştığım teze karşı bir görüş olduğundan dolayı bu duruma yer vermek istedim.

4.1.2. "Anneliğin ideolojisi yoktur"

Dönemin başbakanı Recep Tayyip Erdoğan, anneliğin "siyaseti, ideolojisi, sağcılığı, solculuğu" bulunmadığını ifade etmiştir. Devletin gözünde annelik duygusal bir bağdır. Anneliğin siyaseti yapılamaz. Annelik siyasete karıştırılırsa kirlenir, kutsallığı zarar görür. Şehit cenazeleri kapsamında anneler ile gerçekleştirilen bu toplantı sırasında

söylenen sözler anneliğin duygusallıktan bağımsız olamayacağını açıkça göstermektedir. Eğer bir anne hakkını aramak için devletin çıkarının tersine bir yol izliyorsa bu durum devlet tarafından kabul edilmemektedir. Bu yüzden siyasetçiler mevzu anne olduğundan daha yumuşak ve içerden bir dil kullanmayı tercih etmişlerdir. Tam da bu yüzden anneliğin ideolojik olmadığı savunulamaz. Duygusallık bir anneyi yüceltirken ideoloji devreye girmektedir. Anneliğin olumlanması devletlerin çıkarınadır. Bu yüzden ideolojiktir.

Anneliğin duygusallık içerisinde bahsedilmesi şaşırtıcı değildir. Ana(vatan) bölümünde bahsedilen ve vatanın duygusal bağ olduğunu vurgulayan cümlelerin analık ile bağlantısı açık bir biçimde belirtilmiştir. Vatanın duygusal bağ olması annenin de bu bağa sıkıca bir şekilde bağlanmasıyla ideolojikleştirilmektedir. Annelik sevgi dışında aksettirilirse annelik söylemi de tehlikeye girecektir. Bu yüzden her daim annelik sevgi ile bağlantılı olmak durumundadır. Bir annenin yavrusunu sevmemesi toplum tarafından hayal edilemez bir durumdur. Sevginin tehlikeye girdiği bir durum sırasında karşılaşılan endişe ise sevginin siyasal açıdan önemli bir unsur olduğunun kanıtıdır (Firestone, 1993: 137). Annelik söyleminin izlerinin takip edildiği Kadın dizisinde de sevgi başroldedir. Sevgisiz bir anne izleyenler tarafından dışlanarak ayıplanmaktadır.

Kadın, oldukça trajik öğeler barındıran bir dizi olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu trajiklik dizinin içerisine ise bazı yerlerine peri masalı tarzında anlatılar serpiştirilmiştir. Peri masalı ise genellikle aile ve sevgi üzerinedir. Dizinin başrol oyuncusu Özge Özpirinçci'nin yani Bahar'ın iki çocuğu bulunmaktadır. Bahar bu çocukları yalnız büyütmekte ve kimseden yardım almamaktadır bununla beraber oldukça zorlanmaktadır. Ama bir anne her yükün altından kalkacaktır. Bahar da başına ne gelirse gelsin altından kalkacaktır. Yalnız başına çocuklarını büyütürken (çocukların babası ölmüştür) büyük bir mücadele içindedir. Diziyi izlerken altındaki yorumlardan birinde "Bahar sana helal olsun! Her yere koşuyor." denilerek bu mücadeleyi destekleyici sözler söylenmiştir. Tek

başına her işe koşan bir kadın hem de anneyse takdir edilmeyi hakketmektedir. Anne kucağının "sıcaklık" ile özdeşleştirildiği diziler aracılığıyla anneliğin ideolojisi ve yarattığı söylem aynı zamanda aileyi de kapsamaktadır. *Kadın* dizisi aracılığıyla ailenin nasıl kurgulandığı incelenecektir.

4.2. Aile Bir Ağaç Gibidir

Ailenin, ağaca benzetildiği metaforlar ile sürekli karşılaşılmaktadır. Bu ağaç yeşillendirilir, çiçek açtırılır, uzar, büyür, genişler… Hep ayaktadır, köklüdür. Ağacın dallarını kesmek, yapraklarını dökmek bir ailenin yok oluşuna tanıklık etmektir. Fakat bu durum aile dışından olanlara kapalıdır. Kimse bir ağacın sarsılmazlığını görmemelidir. Bu yüzden kol kırılır yen içinde kalır. *Kadın* dizisinde de aile her daim meşru bir yapı olarak gösterilmektedir. Ailenin parçalanması söz konusu olmamalıdır. Eğer böyle bir durum varsa da bu duruma kayıtsız kalınmamaktadır. Evliliğin ve bir aile olmanın yüceltildiği bir durum varken, boşanmanın ayıplandığı ve hoş görülmediği bir durum da vardır.

Bahar yalnız bir annedir. Yalnız bir annenin hayat hikayesi trajik iken, babanın da içeride bulunduğu bir ailenin hikayesi neredeyse peri masalı gibidir. Öyle bir masaldır ki, dizideki görsellerin rengi canlanır. Dizideki görüntülerde Bahar'ın hayat mücadelesi verirken kullanılan koyu tonlar bir anda kendini canlı renklere bırakmaktadır. Bahar'ın yalnız bir anne olduğu her an ise bedbaht geçmektedir (Resim 3). Dizide anne olan tüm kadınların hayatı bir şekilde kötü olarak gösterilmektedir. Bahar'ın hayatının hepsinden daha kötü olmasının nedeni çocuklarından başka kimseyi hayatına almamasıdır. Herhangi bir erkekle flört etmesi ya da güzel giyinip kendisine bakması mümkün değildir. O bir

anne olarak var olmaktadır. Ahlakı sarsacak hiçbir adım atmamaktadır. Bu yüzden dizide en çok takdir edilen Bahar'dır.

Resim 3: Bahar ve çocukları.

Ailenin bütünlüğünün bozulmaması oldukça önemlidir. Ailenin kendisinin hiçbir politik unsur barındırmadığına dair izlenimleri insanların anlam dünyalarındaki evlilik tanımına da müdahale etmektedir. Bu durum şöyle açıklanabilir; evlenmeye karar verildiğinde bu evliliği süsleyen bazı yöntemler kullanılmaktadır. Bunlardan biri fotoğrafçılar aracılığıyla gerçekleşmektedir. İnsanlar evlilik aşamalarını göstermek için kanıta ihtiyaç duymaktadırlar. Bu aşamalarda çekilen fotoğraflar yalnızca birer görsel kanıt değildir aynı zamanda bir hikayedir. Düğünlerin ve nikahların fotoğraflar eşliğinde kutlanarak mutluluğun ilan edilmesinde yalnızca geleneklerin olduğunu söylemek doğru olmayabilir. Önceki bölümlerde anlatılanlar aile olmanın nasıl bir ideoloji içerisinde gerçekleştiğini göstermektedir. Evlilik yalnızca paylaşılan mutlu bir andan ibaret olmayabilir. Ailenin yansıtılışı siyasal alandan bağımsız olarak gösterilmektedir. Sancar bu konuda; ailenin dolayısıyla kadın ve çocukların yaşam alanlarının apolitik varsayıldığından, iktidar ve güç ilişkilerinin yerine duygusal ilişkilerin yaşandığının

düşünüldüğünden bahsetmektedir (2017: 197). Bu durum şöyle bir çıkmaza neden olmaktadır; örneğin bir aile boşanmaya karar verdiğinde bu durum aile dışından olanlar tarafından da öğrenilir, bu durum o güne kadar mutluluk tablosu çizilen ailenin itibarını zedelemektedir. Kadın dizisinde, Bahar'ın annesi olan Hatice'nin kocası (Enver) evi terk etmekte ve bu durum mahalleli tarafından fark edilmektedir. Hatice ailesinin içerisinde yaşananları kapalı tutmak adına mahalledekilere yalan söylemektedir. Dolayısıyla ailenin apolitik olduğu düşüncesi yalnızca bir yanılsamadır. Ailenin kontrol altında tutulmak istenmesi devletin ideolojileri arasındadır. Çünkü aile bir arada olmazsa devletlerin varlığı tehlikeye girebilmektedir. Benzer şekilde Bahar'ın yalnız bir anne olup evliliği hak etmesi aileyi olumlayan unsurlardan biridir. Hayatı trajik bir şekilde geçen bir kadının yeniden bir aile kurması herkes tarafından kutlanacak bir durumdur. Bir kadın yalnızken hayat mücadelesi vermektedir. Fakat başlarında bir baba veya bir erkek varsa bu durum mutluluk yaratan bir durumdur. Bu yüzden bir ailenin tanımında anne, baba ve çocuklar bulunmaktadır. Annenin varlığının ne ifade ettiğine geçmeden önce kısaca babalardan bahsetmek gerekmektedir.

4.2.1. Gözeten Babalar

Ailenin içinde babanın da olması beklenen bir durumdur. Fakat anne kadar üzerinde durulmamıştır. Bunun nedeni ise hükümet programlarında ailenin çoğunlukla kadın üzerinden gerçekleştirilmesidir. Erkeğin var oluşu iktisat alanındadır. Babanın bir hanede bulunması ve o hanedekilerin ihtiyaçlarını karşılaması gerekmektedir. Babalık ve sevgi, annelik ve sevgi gibi ön planda değildir. Baba olmanın asıl değeri gözeten olmaktır. Babalar için bir kucaklayıcılık söz konusu değildir. Babalar aynı devletler gibi sevgiden muaftır. Vatanın sağladığı duygusal bağ, devletlerde aranmamaktadır.

Bahar'ın çocuklarını yetiştirdiği hane de babasızdır. Fakat çocuklarını kendi imkanlarıyla büyüten Bahar'ın evinde, çocuklarının babasının fotoğrafı her daim bulunmaktadır. Üstelik bu fotoğrafın yanında dağcılık zamanlarından kalma bir de fotoğraf makinesi bulunmaktadır (Resim 4). Fotoğraf makinesi sanki bir göz gibi sürekli eve bakmaktadır. Sürekli izlemektedir. Malzeme olarak fotoğraf makinesinin seçimi tesadüf olamayabilir. *1984* romanında Orwell, büyük biraderden bahsetmektedir. Sürekli izleyen ve kontrol eden büyük birader, varlığını her daim hissettirmektedir. Dizide kullanılan fotoğraf makinesi de bunu çağrıştırmaktadır. Baba ortadan kaybolduğunda bile onun varlığını hissettirecek bir eşya, çocuklarına iyi bakılıp bakılmadığını kontrol etmektedir.

Resim 4: Bahar'ın kocasının fotoğrafı ve fotoğraf makinesi.

Kadın dizisinde, bir babanın içerisinde olmadığı bir ailenin varlık içinde yaşaması beklenmemektedir. Anne, evi geçindirmek için çalışsa da bir baba kadar etkili değildir. Babanın kudretinin etrafta olması yeterli değildir. Bedenen de olması gerekmektedir. Babanın varlığı aslında gücü olmaktadır. Karısını ve çocuklarının ihtiyaçlarını gözetir. Yokluğu ise problemdir. Ailesine bakamayan bir erkek ise yüz karasıdır. Çünkü bir

babanın görevi karısına ve çocuklarına elinde olan tüm olanakları sunmasıdır. Eğer bir baba bu olanakları sağlamıyor ya da sağlayamıyorsa yüz karasıdır. Örneğin; Bahar'ın üvey babası Enver, Bahar'a karşı oldukça hoşgörülüdür. Diziye yapılan yorumlar sırasında Enver'e methiyeler dizilmektedir. Çünkü Bahar'ı terk eden annesi Hatice'nin yanında Enver bir melektir. Hatice ise neredeyse şeytandır. Bir izleyici "Üvey baba modeli/karakteri mükemmel. Toplumun bu tarz bir numune-i imtisale ihtiyacı var" yorumunda bulunmuştur. Yavrusunu terk eden bir anne kötüyken, bir babanın üvey de olsa kızının ihtiyaç halinde yanında olması dikkatlerden kaçmamıştır. Bu durumun tersi yaşansaydı yani baba terk edip gitseydi doğal bir durum olarak gözükebilir ve kabul edilebilirdi. Fakat bir babanın en az bir anne kadar olumlanması gerekmektedir. Aksi takdirde ailenin mutluluğuna dair olan göstergeler cemaati olumsuz yönde etkileyebilir.

Bahar'ın ölmüş olan kocası Sarp, aslında yaşıyordur. Fakat bulaştığı kötü bir durumdan dolayı saklanmak zorunda kalmıştır. Bahar ve çocukları yoksulluk içinde bir hayat yaşıyorken, Sarp zengin olmuş ve başka bir aile kurmuştur. Sarp, seneler içinde Bahar'a ulaşmak istemiş fakat onların -yalan- ölüm haberini aldıktan sonra hayatına başka bir kadınla devam etmeye karar vermiştir. Seneler sonra Bahar'ın ve çocuklarının yaşadığını öğrenmiştir. Tesadüfen, Bahar'ın üvey babası (Enver) Sarp'ı görmüş ve onunla hesaplaşarak ona ne kadar öfkeli olduğunu göstermiştir. Çünkü, Enver'in gözünde Sarp her yolu denememiş ve çocuklarıyla karısını "bir başlarına" bırakıp gitmiştir. Sarp'a olan kızgınlığını ilk dile getiren kişinin ideal baba Enver olması ise şaşırtıcı değildir. Bir baba evin çatısı olarak görülmektedir. Milli Gazete yazarı Fatma Tuncer bir köşe yazısında şöyle demektedir: "Baba evin çatısıdır, anne ise babanın en büyük destekçisi ve çocukların mürebbiyesidir". Dizi esnasında da bu durum sürekli olumlanmaktadır. Ailenin başında bir erkek olması ailenin geçimini destekleyerek onların başına kötü bir şeyler gelmesini engellemektedir. Öz de olsa üvey de olsa bir hanede baba figürünün

olması gereklidir. Bahar ve çocuklarının başına gelenler başlarında bir erkeğin olmamasına bağlanmaktadır. (Resim 5).

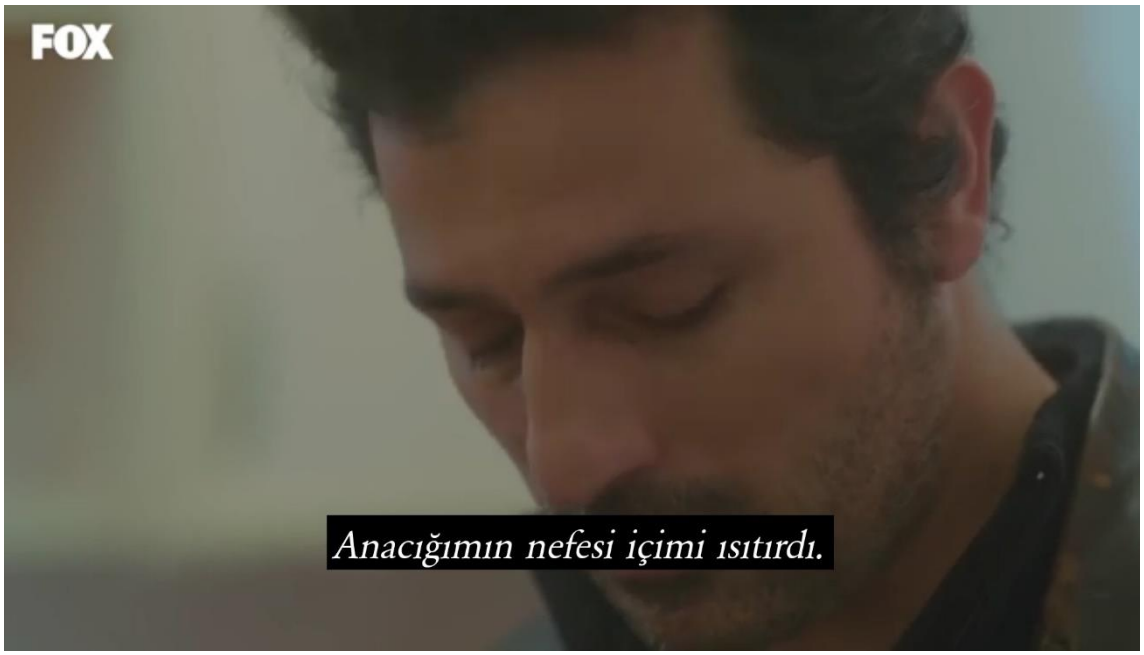

Resim 5: Yeliz, Bahar'ın başına gelenleri kocasının olmamasına bağlamaktadır.

Dizide kadınlar erkekliği yüceltirken, erkekler anneliği yüceltmektedir. Bu durum izleyiciler yönünden de benzer görüşlerin olduğunu göstermektedir. Dizide en çok tutulan erkekler Enver ve Arif'tir. Bu iki erkek de kadınların onlara olan ihtiyaçlarına cevap vermektedirler. Enver'in yaşlı olmasından dolayı yapılan yorumlarda yaptığı babalığa övgüler gelirken, Arif'in genç olmasından dolayı ona karşı yapılan yorumlar hayranlık içermektedir. Fakat Arif'in Sarp kadar göze hitap etmemesi izleyicilerin gözünden kaçmamıştır. Arif'e olan hayranlık onun yalnız bir annenin ihtiyacına koşup ondan hiçbir şey beklememesinden gelmektedir. Arif, Bahar'a aşıktır ama bunu hiçbir şekilde dile getirmemektedir. Çünkü bu durum dile getirilirse anne olan yalnız bir kadının hayatını ahlaki açıdan zora sokabilir.

Arif, dizinin altında bulunan yorumlardan yola çıkıldığında oldukça tutulan bir erkektir. Arif, yalnız bir anne olan Bahar'ın neredeyse her işine koşturmaktadır. Onun

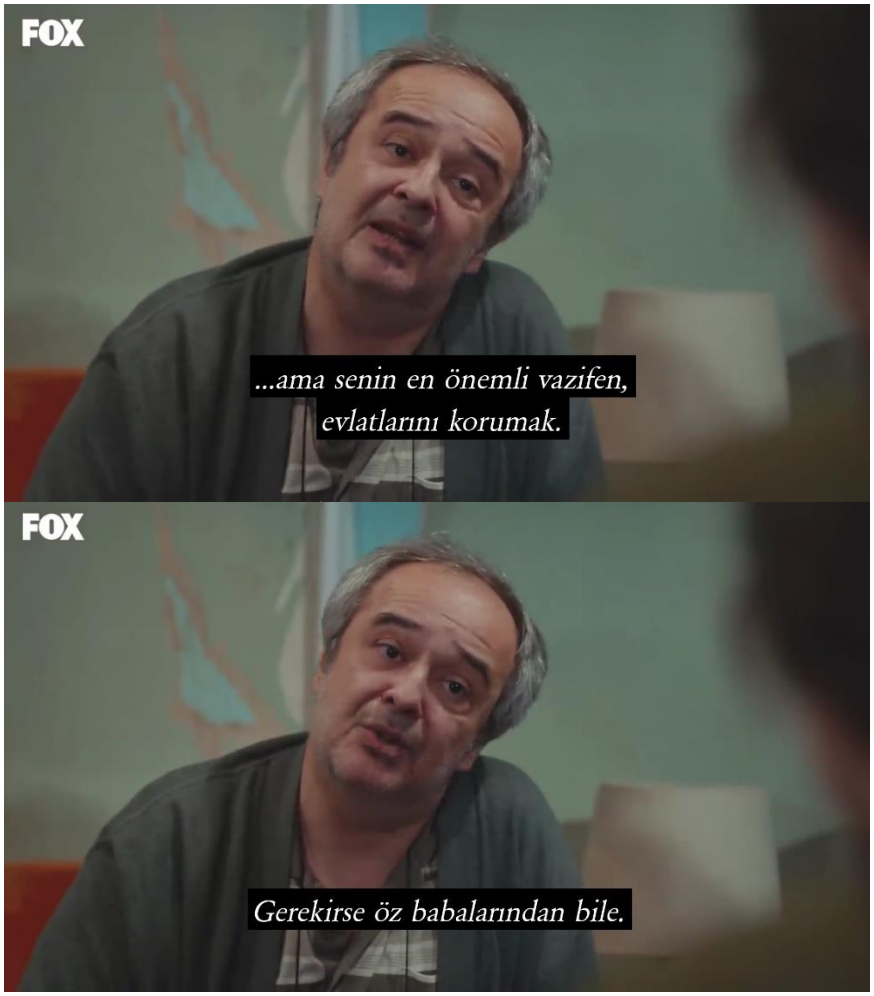
hayatını kolaylamak Arif'in severek yaptığı bir durum olarak karşımıza çıkmaktadır. Kadınların oldukça beğendiği Arif, elbette annesine oldukça düşkün bir erkektir (Resim 6).

Resim 6: Arif'in annesinin ölümü üzerine tepkisi.

Arif, kadınların isteyebileceği her türlü özelliğe sahiptir. Çocukları sevmektedir. Onlara iyi davranmakta ve mutlu olmaları için istediklerini yapmaktadır. Çocukların başlarına bir şey geldiğinde de adaleti sağlamaktadır. Örneğin, Bahar'ın kız çocuğu annesine ekonomik olarak yardım edebilmek için okulda yapılan yarışmadan kazandığı bilgisayarı mahalleden olan bir adama satar. Fakat bu adam kız çocuğunun yaşının oldukça küçük olmasından faydalanarak bilgisayarı oldukça düşük bir fiyata alır. Bunu fark eden Arif ise adaleti sağlamak için adamı uyarır ve bilgisayarı kız çocuğuna geri vermesini sağlar. Arif, bir babanın yapabileceği her şeyi yapmaktadır. Bu yüzden dizinin sonunda olması gereken Bahar ve Arif'in evlenmesidir. Nitekim evlenmişlerdir. Bahar hem onu hem de çocuklarını sevecek bir erkek bulmuştur. Yaşadığı zorluklar bir erkekle birleşmesiyle son bulmuştur. Bahar artık ikinci baharını yaşayabilecektir.

Dizi içerisinde babaların güvenilmez olduğuna dair sözler de geçmektedir. Fakat bir annenin görevinin gerekirse çocuklarını babasından bile koruması üzerinedir (Resim 7). Buradan anlaşılmaktadır ki analığın yüceliği esastır.

Resim 7: Bir anne evlatlarını her koşulda korumalı.

Bu durumun sevilen bir baba figürü olan bir erkekten gelmesi anneliğin yüceltilmesinin ciddiye alınmasını sağlamaktadır. Dizide tutulan karakterler ideolojinin söylem boyutuna uygun nasihatler ve tepkiler vermektedir. Erkeklerin yücelttiği annelik, egemenliğin nerede olmasıyla doğrudan bağlantılıdır. Connell (1998: 247) bu durumu hegemonik erkeklik ile açıklamaktadır. Kamusal alandaki hegemonik erkeklik, erkekliğin medya iletişim araçlarıyla birlikte bir tanıtım malzemesi haline geldiğini göstermektedir.

4.3. Fedakâr Anneler

Biyolojik saat. Bu saatin yaş otuz olduğunda çalıştığı yönünde bazı söylentiler dolanıyor kadınlar arasında. Eğer yaşın otuzsa artık bir bebek istemelisin. Analık "içgüdüsü" gelip çatıyor. Eğer bunu yaşının gelmesine rağmen istemiyorsan bir sıkıntın olmalı diye düşünülmekte hem kadın hem de etrafı tarafından. Kadınlık bir kez annelik üzerinden tarif edildiğinde, çocuk istemeyen bir kadının "kadınlığından" şüphelenilmesi doğal hale gelmektedir. Bu denklem, böyle konuları aştığını düşünen kadınlar arasında bile, dile getirilmeden de olsa işleyebilir. Çocuk istemeyen bir kadına ilk söylenen şey "zamanının henüz gelmediği"dir, zamanı gelince hormonları depreşecek, o da çocuk sahibi olmayı isteyecektir. (Sever, 2015: 73)

Kadının annelik hali daha anne olmadan fedakârlık yapmasıyla başlamaktadır. Çocukları sevmeyen bir kadın patolojik olarak görülmektedir. Bu yüzden çocukların sevilmediği kadınlar tarafından pek sesli söylenen bir durum değildir. Eğer bir kadın bir çocuk doğurup bu çocuğu sevmiyorsa bu kadının ciddi anlamda sorunları olduğunun göstergesidir. Dolayısıyla kadınlar çocukları sevmelidir. Bu durumun tersi kabul edilmemektedir. Bu durum anneliğin fedakarlığının başlangıç noktası olabilir. Bir çocuğu sevmek aynı zamanda bir fedakarlıktır. Bu fedakârlık tamamlandıktan sonra sıra annelik sorumluluğunu yerine getirmeye gelmektedir. Doğurduğu ya da evlat edindiği yavrusunun tüm ihtiyaçlarına cevap vermek. Bu durum annenin doğal görevi olarak görülmektedir.

Kadın dizisi, kadınların ne kadar güçlü varlıklar olduğunu anlatırken bu gücün annelikten geldiğinin işaretlerini vermektedir. Bir kadın -aslında anne- başına ne gelirse gelsin çocukları için ayakta olmalıdır. En kötü hastalıkla bile boğuşurken çocukları için yaşamalıdır. İşte Bahar da böyle bir annedir. Çocuklarının iyiliği ve onların sağlığı için

elinden geleni yapmaktadır. Yemez, yedirir. Fakat bu kadar yorgunluğa ve çabaya en sonunda vücudu dayanamaz ve hasta olur. Uzun bir süre bu hastalığı görmezden gelir. Fakat çocuklarının yanında da bayılmaya başlayınca onların iyiliği için annesini ve üvey babasını aramak zorunda kalır. Annesiyle geçmişten gelen bir meseleleri olduğundan ona hasta olduğunu anlatmaz. Fakat en sonunda Bahar'ın hasta olduğu ve tedavi edilmesi gerektiği ortaya çıkar. Bahar'ın annesi kızının durumundan kendini sorumlu tutmaktadır. Onu artık yalnız bırakmak istememektedir.

Dizinin bir annenin yaşadığı vicdan azabıyla birlikte devam ettiği söylenebilir. Dizideki anneler çoğunlukla kendilerini daha iyi bir anne olamadıkları için suçlamaktadır. Her ne yaparlarsa yapsınlar bunu yeterli görmemektedirler. Anneliğin içerinde olmak yetersizliği her daim tecrübe etmekten geçmektedir. Dizileri izlerken yakaladığım bu durumu bir anneyle de konuşma fırsatım oldu. Her ne yaparsa yapsın çocuğu için iyi olamadığını ve içerisinde sürekli bir vicdan azabı çektiğinden bahsetti. Hatta bu vicdan azabını çekmesinde çocuğunun da onu takdir etmesi yerine yaptığı herhangi bir "hatada" kendisinin yüzüne vurduğunu söyledi. İyi bir anne olduğu için takdir görmezken, yapılan bir hata da anneliği için eleştirilere maruz kalmak anneliğin tanımının her daim yeniden üretildiğini göstermektedir. İyi bir annenin nasıl olması konusu yeniden ve yeniden üretilmektedir.

4.3.1. Her Şeyin Suçlusu Benim!

Kadın'da fedakarlığın her aşaması işlenmiştir. Ekonomik olarak zorluklar yaşayan bir kadından, pavyonda şarkı söyleyen bir kadına, "okumuş" bir kadından, yavrusunu terk eden bir kadına kadar.

Dizinin başrol oyuncusu ideal ve fedakâr olan bir anneyi temsil etmektedir. Bu anne çocukları için yaşamaktadır. Burada bir problem yoktur. Problem çocukları için yaşamayan annelerdedir. Bu annelerin ilki Bahar'ın annesi Hatice'dir. Hatice kendisi için kocasını ve çocuğunu terk etmiştir. Kocasının başka bir kadına aşık olmasına dayanamayıp çekip gitmiş ve kendine yeni bir hayat kurmuştur. Bu kurduğu yeni hayatta ise eski hayatının izlerinin getirdiği pişmanlığı kapatabilmek adına ikinci kocasından olan kızının her istediğini yapmıştır. Önceki evliliğinden olan kızını terk etmesi vicdan azabı yaşamasına neden olmuş ve böylelikle kapatmaya çalışmıştır. Bir annenin kendi çıkarları doğrultusunda hareket etmesi ve kızını terk etmesi izleyiciler tarafından da eleştirilmiştir: "Bir anne nasıl evlat ayrımı yapar? Evladını nasıl terk eder? Aklını yitirmesi lazım insanın böyle bir şey yapması için. Bu dizi hayatın gerçeklerini anlatmış. Net!". Bu izleyicinin yorumunu destekleyici başka yorumlarda yapılmış ve Hatice'nin kendisi için çekip gitmesini kızgınlıkla karşılanmıştır. Diğer bir izleyici ise: "Kocan aldatmış veya başka bir kadına aşıksa evladını niye atıyorsun soysuz kadın? Bence bu tüm annelere hakaret!". Hatice'ye olan bu tavır dizinin ilerleyen bölümlerinde şiddetini azaltmıştır. Bu şiddetin azaltılmasındaki temel unsur ise kadının suçlu olduğunu hem kendine hem de diğerlerine itiraf etmesiyle gerçekleşmiştir. (Resim 8,9)

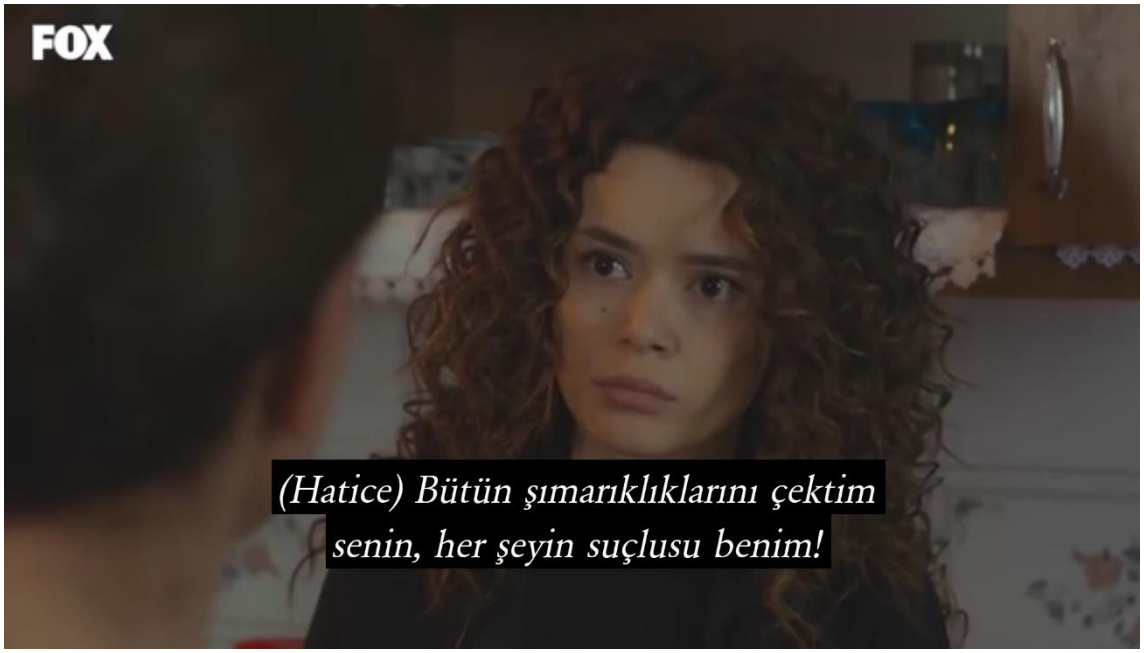

Resim 8: Hatice ve Bahar.

Resim 9: Hatice'nin itirafı.

Hatice'nin kızını bırakıp gitmesi tek "suçu" değildir. İkinci evliliğinden olma kızını şımartması ve her istediğini yapması da yine Hatice'nin suçudur. Eğer kızının her istediğini yapmasaydı kızı bu kadar bencil olmayacak ve başkalarına karşı nazik bir insan olmayı öğrenecekti. (Resim 10)

Resim 10: Hatice'nin ikinci evliliğinden olan kızı ile diyaloğu.

Kızını kendi isteğiyle terk eden bir kadından sonra oğlunu yaptığı iş yüzünden terk etmek zorunda bırakılan başka bir kadın da suçu kendinde aramaktadır. Pavyonda şarkıcılık yaparak para kazanan Ceyda'nın ilk başta anne olduğuna dair izler bulunmamaktadır. Ceyda'nın belalı ve evli bir adamla ilişkisi vardır. Bu adam Ceyda'nın ihtiyaçlarını karşılamaktadır ve aynı zamanda şiddet de göstermektedir. Ceyda'nın oğlu (oğlu zihinsel engellidir) için paraya ihtiyacı olduğundan bu duruma ses çıkaramamaktadır. Oğluna bakan annesine para göndererek içinde bulunduğu "rezil" hayatın telafisini yapmaktadır. Fakat bunların hiçbiri yeterli değildir. Yaşadığı hayatı ve pişmanlıklarını geride bırakamamaktadır. Bunun çevresindekilerin onu nasıl gördüğü ile de ilgisi vardır. Ceyda da kendisini çevresinin ona bakışlarından farklı bir yerde görmemektedir. Dolayısıyla hep suçlu hissetmektedir. Doğurduğu yavrusuna bakamamak içinde hep bir vicdan azabına neden olmaktadır (Resim 11). Ceyda'nın "sokak kadını" imajı izleyiciler tarafından pek fazla yoruma sahne olmamıştır; fakat Ceyda'nın anne olduğunu öğrendikten sonra izleyicilerden biri "Ceyda'ya yazık! Nasıl bir kadın olursa olsun yine de anne. Çocuğunu çok seviyor. Zaten çocuğunun masraflarını ödemek için bu halde" diyerek Ceyda'nın anneliğini görmezden gelmemiştir. Ceyda'nın kadın olarak yaptığı "edepsizlikler", anneliği ile görmezden gelinmiştir.

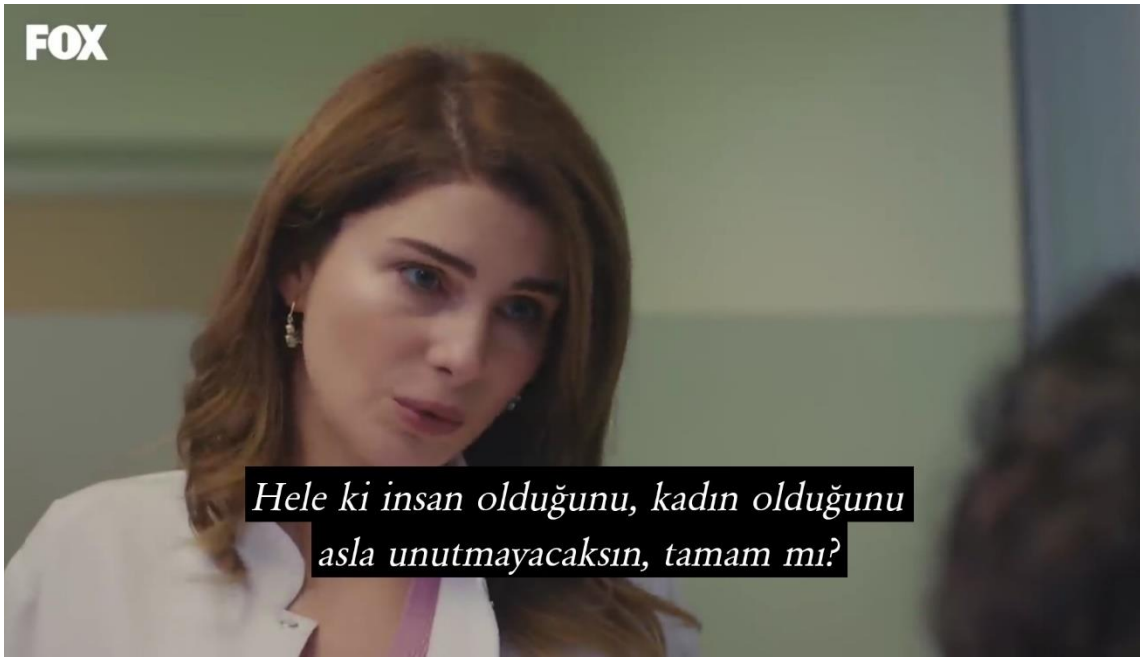

Resim 11: Ceyda'nın analık tanımı.

Dizide diğer bir anne olan Jale bir hastanede doktor olarak görev almaktadır. Evli ve bir çocuğu olan annenin kendisini fedakâr bir anne olarak görmemesi izleyiciler tarafından sorunlu bulunmaktadır. Çünkü bir anne çocuğuna vakit ayırmalı ve onunla babasından daha çok ilgilenmelidir. Dizinin kurgusunda fedakâr olmayan ve kendi isteklerini ön plana koyup bundan vicdan azabı çekmeyen bir kadın modelinin doktor olması şaşırtıcı değildir. Maddi zorluklar yaşamayıp iyi bir hayat sürmesi izleyicilerin onu kötülemesini kolaylaştırmaktadır. "Öyle bir dalmışım ki diziye, altı yaşına yeni basan oğlumla beraber izliyormuşuz meğer, fark etmedim. 'Anne kapaaat!' dediğinde kendime geldim. 'Ne oldu oğlum?' dedim. 'Benim gözüm acıyor', dedi. 'Ne oldu oğlum gözüne?' dedim. 'Kötü oluyor gözüm', dedi. Meğer çocuğa acımış. Annesi anne olmak istemiyormuş diye. Çok var öz çocuğuna zulüm eden anneler. Rabbim yar ve yardımcıları olsun. Çok acıklı." Dizide Jale'nin kocasıyla tartıştığı bir sırada anne olmaktan sıkıldığını söylemesi izleyicinin hoşuna gitmemiştir. Bu konuyla ilgili diziyi izleyenlerden sözlü olarak edindiğim bilgilerde bu durumu takdir eden insanların da olduğunu söylemeliyim. Fakat anneliğin önce geldiğini savunanlar bir kadının içinde bulunduğu durum ne olursa olsun bu şekilde bir reste neden olmaması gerektiğini savunmaktadırlar. "Bir anne nasıl evladını istemiyorum der. Evlat birinci planda, kariyer ikinci hatta işin içinde evlat varsa en son planda olmalı." Jale'nin evlilikten ve çocuktan sıkılmış halini anlayan izleyiciler ise dürüst davrandığı için onu takdir etmektedir: "Siz dizide anlatılmak isteneni asla ama asla anlamamışsınız. Diğer dizilerde erkekler boşanmayıp aldatırken, bu dizide kadın adamı sevmediği için boşanıyor. Dürüst bir şekilde bunu söylüyor." Jale'nin anneliğine dair verilen olumsuz tepkiler, bir kadının annelikten sıkılabileceğini söyleyemeyeceği üzerinedir. Fakat sonrasında görülmektedir ki Jale bu durumu boşandıktan sonra telafi eder. Oğlunu ön plana almaya ona iyi bir bakıcı bulmaya ve onunla bir annenin ilgilenmesi gerektiği gibi ilgilenmeye başlar. Okumuş bir kadının dürüstçe içinden

geçenleri söylemesi ancak bir suçluluk hissetmesine neden olacaktır. Dizi içerisinde de bu şekilde kurgulanmıştır. Bir kadın önce bir şeyler söyler ve sonra bu söylediklerini telafi etmeye çalışır. Eğer etmezse kötü bir kadın olan gösterilmeye mahkumdur. Halbuki Jale iyi bir insandır. İyi bir insan suçluluk hissetmelidir.

Jale'nin kadın ve insan olmaya dair vurgusu kendini çocukları için harap eden Bahar'a bir nasihat olarak kendini göstermektedir (Resim 12).

Resim 12: Jale'nin nasihatı.

Doktordan ve "modern" bir kadından gelen bu nasihat, "okumamış", kendiyle ilgilenmemiş olan Bahar'a gelmiştir. Bu durumu takdir eden kişi ise Ceyda olmuştur. Dizideki oyuncuların nereden geldikleri ve anlam dünyalarının nasıl yansıtıldığı oldukça önemlidir. Çünkü izleyiciler kıyafete ve tavra bakarak kime acıyacaklarına, kimi tutacaklarına ve kimden nefret edeceklerine çok iyi bir şekilde karar vermektedirler. Pratik yaşantıda pavyonda çalışan bir kadından ürkülebilirken, dizide "sokak kadın"ının takdir edilmesi onun hayat hikayesinin verilmesinden kaynaklanmaktadır. Böylelikle insanlar ilk etapta hoşlanmadıkları "kötü" bir kadını anlayarak onun yanında olmaktadırlar. Dizide, okumuş bir kadının söyledikleri izleyiciler tarafından ayıplanırken,

anne olmadan önce sessiz bir şekilde ayıpladıkları diğer bir kadının Jale'yi takdir etmesi sempatik olabilecek bir dille gösterilmektedir. (Resim 13)

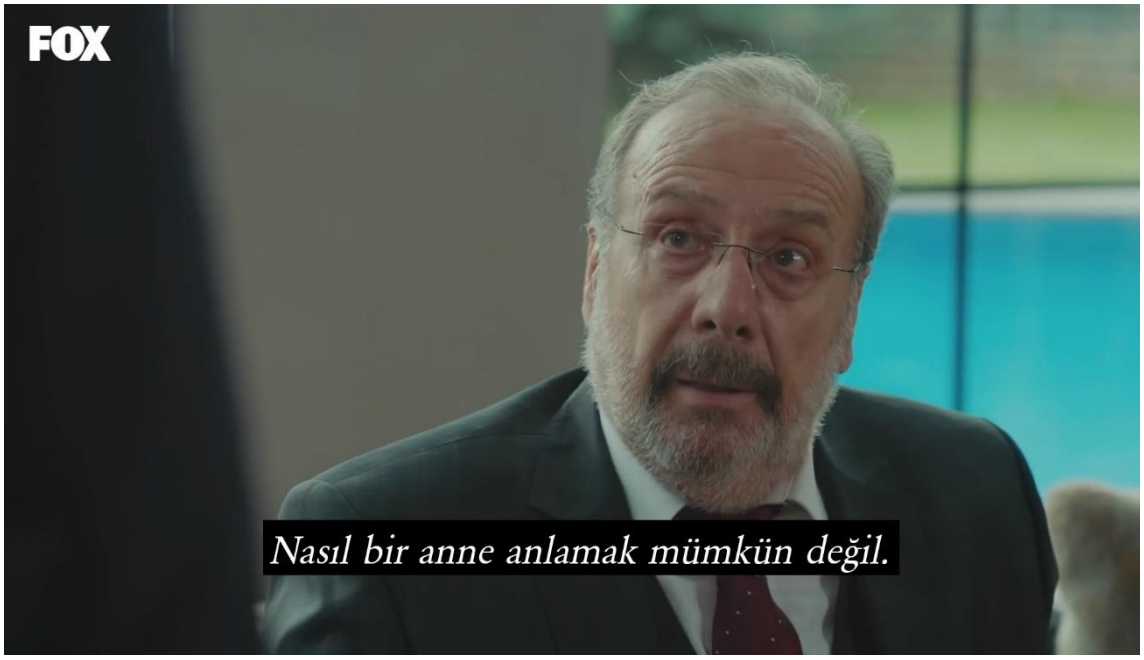

Resim 13: Ceyda'nın takdiri.

Dizideki bir başka anne ise Bahar'ın kocasının yani Sarp'ın annesidir (Resim 14). Bu anne yavrusuyla küçükken ilgilenmemiş hatta onu evde yalnız bırakıp haftada bir kere ziyaret ederek bir anneden beklenen en kötü şeyi yapmıştır. Bu yüzden bu kadın kötü olmalıdır. Nitekim dizide kadının hiçbir iyi yönü gösterilmemektedir. Kötülüğünün yanında oldukça güzel bir kadındır ve erkeklerin dikkatini çekmektedir. Bu durumda iyi bir özellik olarak gösterilmemektedir. Kadının doğaya ait olduğu arketipine burada rastlanabilmektedir. Sadece para ve alkol için insanlar ile iletişim kurmaktadır. Yavrusuna gerekli özeni göstermeyen bir kadın kötü olmalıdır. Dizide anne olup çıkarları dolayısıyla kendi bildiğini okuyan tek karakter Sarp'ın annesidir. Ne anneliğin fedakârlık tanımına ne de kutsallığına uymayan bir anne kolaylıkla dizi içerisinde öldürülebilir. Hem de kolaylıkla işlenen bir cinayetle.

Resim 14: Sarp'ın annesi.

Buradan anlaşıldığı üzere anneliğin bir tanımı mevcuttur. Anneler, her ne olursa olsun fedakâr olmalıdır. Dünyanın en "kötü" insanı eğer yavrusunu seviyorsa anneliğe layıktır. Fakat kendisi için bir şey yapıyorsa sonuna kadar yargılanmalıdır (Resim 15)

Resim 15: Bu nasıl anne!

Anneliğin yeniden üretimi dizideki erkeklerin bunu tekrar etmesiyle daha da güçlenmektedir. (Resim 16)

Resim 16: Anneleri üzmemeliyiz.

Kendini iyi bir anne olmamakla suçlayan Ceyda'nın oğlunu görmek için eline bir fırsat geçmiştir. Fakat Ceyda'nın muhafazakâr ailesi onun hayat tarzından ötürü oğlunu görmesini istememiştir. Ceyda'nın tüm gün yaptığı hazırlıklar boşa gitmiştir. Dizide iyi bir insanı ve anneyi canlandıran Ceyda'nın anne olmasından ötürü yukarıda tutulması gerekmektedir bunu ise küçük yaşlarda saf bir kalbe sahip olarak görülen Bahar'ın oğlu (Resim 16) gerçekleştirmiştir. Böylelikle annelik unvanın kimin için işleyeceğine de karar verilmiştir.

Buradan hareketle en iyi annenin çocukları için her şeyi yapan anne olduğuna kanaat getirmek gerekmektedir. Bahar izleyiciler tarafından en çok takdir edilen annedir. Kendi sağlığını göz ardı edecek kadar çocuklarına bağlıdır. Çocukları için ölmemesi gerektiğini bilmektedir. (Resim 17)

Resim 17: Çocukları için yaşayan Bahar.

Bahar’ın anneliği takdire şayandır öyle ki ondan etkilenen bir izleyici şöyle bir yorum yapmıştır: “Bahar annelik numunesidir. Esil qüsursuz ana olmaq isdeyenler Bahar’ı izlesin. Çünki o hemi esil heyat yoldaşı hemi layıqli evlad hem de insanlıq numunesidir. (Bahar bir annelik örneğidir. Kusursuz anne olmak isteyenler Bahar'ı izlemeli. Çünkü o gerçek bir eş, değerli bir evlat ve insanlığın bir örneğidir.)” Anneler çocukları için her zaman bir yol bulmalıdır. Yaşamayı bile bir yol bularak yapmalıdır. Başlarına ne gelirse gelsin her daim fedakarlığın izinde yürümelidir. Böylelikle herkesin takdirini kazanıp anneliğin sabitliğini sağlayabilirler. Anneliğin fedakarlığına değinildikten sonra bu durumu bir kalıp içerisine sokan kutsallıktan bahsetmek gerekmektedir.

5. KUTSAL KADIN

Aile ile kadının ulusların gözünde birbirlerinden ayrılamayan iki unsur olduğunu söylemek yanlış olmayacaktır. Anneye atfedilen kutsallık ile bu durum sürekliliği sağlarken yukarıda tutulmaya devam edilmiştir. 1969 senesinde Süleyman Demirel'in meclise sunduğu programda kadının kutsallığını Türk ailesi içerisinde olmasıyla bağdaştırmıştır. Bu durum kadının kutsallığının anne olma potansiyeli dışında gerçekleşmeyeceğini açıkça göstermektedir. Kadının adının kutsallık ile bağdaştırmayan denklemlerin kadının abject olduğunun da altını çizmektedir.

Kadın dizisi kadının adından dolayı öne çıkmamıştır. Kadının adı anne olan fakat basitçe cinsiyeti kadın olan bireylere yönelik bir yüceleştirmeye gitmiştir. Annenin kutsallığı *Kadın* dizisinde özelinde yeniden ve yeniden üretilmektedir. Bu durum ise bir izleyicinin yorumuyla pekiştirilmektedir: "Benim için Türkiye'nin en eşi benzeri olmayan dizisidir. Bizim diğer dizilerden ayrılan tarafı ise dizinin sıradan bir kadının günlük hayatındaki detayları vurgulamadır. İlk kez bir Türk dizisinde basit olaylardan bu kadar detaya inilmesine şahit oluyorum. Bahar'ın, 'benim annemin pastası hep yan yatardı' demesi bile o kadar manidar ve derin ki. Dizinin ana olaylarını söylemeye gerek bile yok. Emeği geçen herkesi gönülden tebrik ediyorum." İzleyicinin gözünde sıradan bir kadın annedir. Yani kadınlık durumu yine annelikten bağımsız olarak kendini göstermemektedir.

Diziyi seyrettiğim saatler boyunca kadın cinsiyetinin tek başına ele alınışına rastlamadım. Anne olmayan kadınların kötü ya da akıl hastası olduğundan, kötü bir annenin kolaylıkla öldürülüşüne kadar iddia edildiği aksine bir cinsiyet meselesiyle karşılaşmadım. Dolayısıyla *Kadın* kendini ideolojinin söylem boyutuyla yeniden üreterek muhalif bir ses getirmemektedir.

6. SONUÇ

Henüz antropoloji birinci sınıftayken, Sosyal Antropolojiye Giriş dersinde okuduğumuz o zaman pek bir yere koyamadığım ama şimdi dönüp baktığımda kulağımda çınlayan başlığı ile *Küçük Yerler, Büyük Meseleler* epey bir şey anlatmaktaymış. Antropolojinin ne anlatmaya çalıştığını anlamak birinci sınıfta verilen giriş derslerinde pek mümkün olmadı -benim için-. Şu anda ise geriye dönüp baktığımda neden başlangıçta anlayamadığımı anlıyorum. Okulda verilen eğitimin sınıflandırılmaya müsait tavrı, okumayı öğrendiğim ilk andan itibaren kendini göstermişti. Üniversiteye başladığım sırada ise bu durum işlevini yitirmekteydi. Nasıl olur da sınıflandırmadan sadece anlayarak bir olguyu görecektim? Zihnimde hiçbir şey kategorilere sığmıyordu. Verilen dersleri maddeler halinde yazamıyordum. Sonradan fark ettim ben maddeler halinde yazma durumunda hiç başarılı olamamıştım. Bir şeyi ezberleyerek öğrenmek mantıklı bir durum olarak gelmiyordu. Fakat bunun farkında değildim. Şimdi ise görüyorum ki izlediğim bir dizi içerisindeki "büyük meseleyi" açığa çıkarabiliyorum.

Televizyonda yayınlanana fakat benim internet üzerinden videolarını takip ettiğim dizilerde anneliğe dair pek çok şey söylenmekteydi. Bir annenin nasıl davrandığı meselesi ilk etapta sorunsalımı oluşturmam konusunda beni epey zorladı. Annelik performansının ya da rolünün söylem içerisine nasıl yerleştirildiği gözümden kaçtı. Anneliği anlamaya çalışırken takip ettiğim gündem (sosyal medya, gazete haberleri vs.) ve literatür taramaları sayesinde beni ulus-devletin içerisine bıraktı. Buradan sonrası ise anneliğin içerisine yerleşen fedakârlık ve kutsallığı anlama çabasıydı. Annelik söylemini özellikle rolden ayırarak onu iktidar ilişkileri içerisinde değerlendirmek gerekmekteydi. Rol teorisini kendisi bir sınıflandırmaya gittiğinden antropoloji içerisindeki bağlamsallığını kurmak araştırmanın metodolojisinde paradoks yaratabilirdi. Bu yüzden anneliği iktidar ilişkileri bağlamından koparmadan onu ideolojik bir yapının söylemsel bağları çerçevesinde değerlendirmek gerekmekteydi.

Kadın dizisi özelinde anneliğin kutsal ve fedakâr yapısı incelenirken cumhuriyetin kuruluşunda kız enstitülerine düşen görevlerin annelik ile bağdaştırıldığı temellere ulaşmayı başardım. Bu temeller ile birlikte hem muhafazakâr hem de modern olan Türkiye'nin annelik konusunda nasıl bir yol izlediğini gördüm. Annelik söyleminin ve ideolojisinin oluşturulmasında Devletin ideolojik aygıtlarının bir olguyu yeniden üretimine şahitlik ettim. Anneliğin yeniden üretimi, üretim koşullarının yenilenerek oluşturulmasını sağlamaktaydı. Bu durum anneliğin her daim sabit bir yapı olarak kalmasını kolaylaştırmaktaydı. Annelik sabitlenirken insanların ulaşabildiği her şeyden faydanılmaktaydı. Reklamlar, gazete haberleri, diziler, filmler, şarkı sözleri vs. tüm bunlar anneliğin kutsallığını yeniden ve yeniden üretmekteydi. Dizileri izleyerek başladığım bu araştırma sonucunda annelik söyleminin nasıl oluşturulduğuna varmak istedim.

Anneliği Sabitlemek bölümünde devletlerin, dünyaya gelecek çocukların teminatını istemesinden bahsedilmiştir. Bu durumun korunması ise ailenin her daim meşru bir yapı olarak lanse edilmesinden geçmektedir. Ailenin bütünlüğünün bozulması anneliğin mevcut konumunu tehlikeye atmaktadır. Bu durum beraberinde soyun yarattığı mevcudiyetin korunmasını gerektirmektedir. Annelik tek başına yapılırken ona sahip çıkacak bir erkeğin var olması, devletin anneliği kontrol etmesi bakımından önem teşkil etmektedir. Anneliğin aile gibi meşru bir yapının içerisinde bulunması, yeniden üretimi için esastır. Kaosa yer verilmesi devletlerin varlığının tehlikeye girmesi anlamına gelmektedir. Halbuki ulus-devletin yaratılışında istikrar önemli bir mesele olarak karşımıza çıkmaktadır.

Verimli Yuvalar Kurmak bölümünde, Türkiye'nin ulus-devlet olma sürecinde anneliğe dair nasıl bir yol izlendiği üzerinde durulmuştur. Annelik üretilirken kız çocuklarının eğitiminden başlanmıştır. Kız enstitüleri aracılığıyla bir ailenin ve bir annenin nasıl olması gerektiği gösterilmiştir. Kadın ve aileyi içeren hükümet programları

incelenerek kadının annelikten bağımsız bir şekilde değerlendirilmediği sonucuna varılmıştır. Toplumsal cinsiyet üzerine gerçekleştirilen konferanslar devletlerin kadınları tek başlarına aldıkları izlenimi yaratmış olsa da siyasi otoritenin erksel durumlar içerisinde yönetildiği söz konusu olduğundan bunu yalnızca kadına verilen bir lütuf olarak görmek mümkündür. Türkiye için ise kadının annelikten koparılarak bir bakanlık kurulması durumu, kadını ailenin içerisine geri götürmesiyle sonuçlanmıştır.

Son olarak alan araştırılmasının anlatıldığı Anneliğin Yeniden Üretimi bölümünde, *Kadın* dizisi özelinde anneliğin kurgulanışının izleri takip edilmiştir. Tüm anlatılanların çıkış noktasının annelik temalı diziler içerisinden gerçekleştiğini vurgulamak gerekmektedir.

Tüm bu anlatılar ışığında annelik söylemi tartışılmıştır. Diziler gibi küçük bir yerde, annelik söyleminin nasıl oluşturulduğu kurcalanarak bir sonuca ulaşılmıştır. Anneliğin basitçe bir dizide anlatılan hikayeler aracılığıyla milliyetçi unsurların bulunduğu bir alana doğru yönlenmesi pek şaşırtıcı değildir. Anneliğin, vatandan bağımsız olamayacağı eğer annelik kaybolursa bütünlüğün de kaybolması tehlikesi devletlerin oluşum zihni dolayısıyla problemlidir. Anneliğin sabitliği bu yüzden devletler ve onların oluşum stratejileri açısından önemlidir. Bu tez; anneliğin yalnızca biyolojik bir durum olmadığının içerisinde ideolojinin ve bundan dolayı oluşan söylemin var olduğunu anlatmaktadır.

7. KAYNAKÇA

Akşit, E.E. (2015). *Kızların Sessizliği: Kız Enstitülerinin Uzun Tarihi*. İstanbul: İletişim

Althusser, L. (2002). *İdeoloji ve Devletin İdeolojik Aygıtları.* (Çev. Yusuf Alp ve Mahmut Özışık). İstanbul: İletişim

Anderson, B. (2014). *Hayali Cemaatler: Milliyetçiliğin Kökenleri ve Yayılması*. (Çev. İskender Savaşır). İstanbul: Metis

Beauvoir, S. (1993). *Kadın "İkinci Cins": Genç Kızlık Çağı*. İstanbul: Payel Yayınevi

Beauvoir, S. (2010). *Kadın "İkinci Cins": Evlilik Çağı*. İstanbul: Payel Yayınevi

Beller-Hann I. ve Hann, C. (2012). *İki Buçuk Yaprak Çay: Doğu Karadeniz'de Devlet, Piyasa, Kimlik*. İstanbul: İletişim

Bianet. (2018, Ağustos 4). *Çalışma, Sosyal Hizmetler ve Aile Bakanlığı'nın ismi değişti.* Şubat 2021 tarihinde https://m.bianet.org/bianet/siyaset/199722-calisma-sosyal-hizmetler-ve-aile-bakanligi-nin-ismi-degisti adresinden erişildi.

Bourdieu, P. (2006). *Pratik Nedenler*. (Çev. Hülya Uğur Tanrıöver). İstanbul: Hil Yayın

Bozkur, B. ve Taylan, A. (2020). Medyada Annelik Temsili: Ana Akım ve Alternatif Medyada Anneliğin Sunumuna Yönelik Karşılaştırma. *Akdeniz Üniversitesi İletişim Fakültesi Dergisi*. 34, 45-65.

Butler, J. (2015). *İktidarın Psişik Yaşamı*. (Çev. Fatma Tütüncü). İstanbul: Ayrıntı

Butler, J. (2018). *Cinsiyet Belası. Feminizm ve Kimliğin Altüst Edilmesi.* (Çev. Başak Ertür). İstanbul: Metis

CNN Türk. (2018, Aralık 11). *Hollanda'yı portakal sıkarak protesto ettiler*. Şubat 2021

tarihinde https://www.cnnturk.com/turkiye/hollandayi-portakal-sikarak-protesto-ettiler adresinden erişildi.

Connell, R.W. (1998). *Toplumsal Cinsiyet ve İktidar: Toplum, Kişi ve Cinsel Politika*. (Çev. Cem Soydemir). İstanbul: Ayrıntı

Conrad, J. (2013). *Karanlığın Yüreği.* (Çev. Sinan Fişek). İstanbul: İletişim

Delaney, C. (1995). Father State, Motherland and the Birth of Modern Turkey. *Naturalizing Power: Essays in Feminist Cultural Analysis.* (Ed. S. Yanagisako ve C. Delaney). New York: Routledge

Delaney, C. (2012). *Tohum ve Toprak.* (Çev. S. Somuncuoğlu ve A. Bora). İstanbul: İletişim

Demir, A. (2012). Millî Kimlik İnşasında İleri Bir Hamle: Yeni Lisan. *Turkish Studies (International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic),* 7(4), 1395-1403

Dewey, J. (2019). *Okul ve Toplum.* (Çev. H. Avni Başman). Ankara: Pegem

Direk, Z. (2009). Simone de Beauvoir: Abjeksiyon ve Eros Etiği. *Cogito,* 58. 11-38

Firestone, S. (1993). *Cinselliğin Diyalektiği*. (Çev. Yurdanur Salman). İstanbul: Payel

Foucault, M. (1992). *Hapishanenin Doğuşu.* (Çev. Ali Kılıçbay). Ankara: İmge

Foucault, M. (2020). *Cinselliğin Tarihi*. (Çev. Hülya Uğur Tanrıöver). İstanbul: Ayrıntı

Gaslighting. (t.y.). *Britannica.* Şubat 2021 tarihinde https://www.britannica.com/topic/gaslighting adresinden erişildi.

Gazioğlu, E. (2013). Sıhhat ve İçtimai Muavenet Vekilliği'nden Kadından Sorumlu

Devlet Bakanı'na. *Doğu Batı,* 63, 93-108

Geertz, C. (2010). *Kültürlerin Yorumlanması.* (Çev. Hakan Gür). Ankara: Dost Kitabevi Yayınları

Gellner, E. (2013). *Uluslar ve Ulusçuluk*. (Çev. B. Ersanlı ve G. G. Özdoğan). İstanbul: Hil Yayın

Herzfeld, M. (2012). *Antropoloji: Kültürde ve Toplumda Teorik Uygulama*. (Çev. Bülent Toksöz). İstanbul: Say

Hürriyet. (2019, Ağustos 21). *Kızının feryatları yürek dağladı: 'Anne lütfen ölme'.* Şubat 2021 tarihinde https://www.hurriyet.com.tr/gundem/oldurulen-kadinin-son-anlari-ortaya-cikti-kizinin-anne-lutfen-olme-feryatlari-yurek-dagladi-41308004 adresinden erişildi.

Kandiyoti, D. (2019). *Cariyeler, Bacılar, Yurttaşlar: Kimlikler ve Toplumsal Dönüşümler.* İstanbul: Metis.

Koç, D. (2020). Öcü Geçmiş, Yüceltilen Bugün ve Umutlu Gelecek: Türk Kadın Yolu Dergisi'nde Siyasi Söylem. *TAD*, 39(67), 585-609

Kristeva, J. (2014). *Korkunun Güçleri: İğrençlik Üzerine Deneme*. (Çev. Nilgün Tutal). İstanbul: Ayrıntı

Loomba, A. (2000). *Kolonyalizm Postkolonyalizm*. (Çev. Mehmet Küçük). İstanbul: Ayrıntı

Milliyet. (2010, Ekim 30). *Kars'ın Kurtuluşu'na sıradışı kutlama.* Şubat 2021 tarihinde

https://www.milliyet.com.tr/gundem/karsin-kurtulusuna-siradisi-kutlama-1308071 adresinden erişildi.

Navaro-Yaşın, Y. (2000). "Evde Taylorizm": Türkiye Cumhuriyeti'nin İlk Yıllarında Evişinin Rasyonelleşmesi (1928-40). *Toplum ve Bilim*,84

Orwell, G. (2014). *1984*. (Çev. Celal Üster). İstanbul: Can

Özdemir Taştan, İ. (2016). Çağdaşlığın Simgesi ve Ulusun Faziletli Anası'ndan 'Kendi Hayatının Öznesi Olan Özgür Kadına'a: 2000'li Yılların İlk Yarısında TBMM'de ve Feminist Kampanyalarda Kadın Hakları Söylemi. *Mülkiye Dergisi,* 40 (1), 185-208.

Salamandra, C. (2012). The Muhannad Effect: Media, Panic, Melodrama and the Arab Female Gaze. *Anthropological Quarterly*, 85(1), 45-77

Sancar, S. (2017). *Türk Modernleşmesinin Cinsiyeti: Erkekler Devlet, Kadınlar Aile Kurar*. İstanbul: İletişim

Selek, P. (2019). Türkiye'de Özgürlüğü Ararken. *Cinsiyetli Olmak: Sosyal Bililere Feminist Bakışlar* (Der. Zeynep Direk), (118-130). İstanbul: Yapı Kredi Yayınları

Sever, M. (2015). Kadınlık, Annelik, Gönüllü Çocuksuzluk: Elisabeth Badinter'den Kadınlık Mı Annelik Mi?, Tina Miller'dan Annelik Duygusu: Mitler Ve Deneyimler Ve Corinne Maier'den No Kid Üzerinden Bir Karşılaştırmalı Okuma Çalışması. *Fe Dergi,* 7(2), 72-86

Sözcü. (2015, Ocak 23). *Çağla Şikel'den göğüs açıklaması! Çağl Şikel kimdir*. Şubat 2021 tarihinde https://www.sozcu.com.tr/2015/magazin/cagla-sikelden-gogus-aciklamasi-cagl-sikel-kimdir-720472/ adresinden erişildi.

Şakrak, B.E. (2020). Dizi Filmlerde Toplumsal Cinsiyet Bağlamında Kadının Temsili Örnek İnceleme: "Kadın" Dizisi. *Avrasya Uluslararası Araştırmalar Dergisi,* 8(22), 420-434

T24. (2010, Temmuz 18). *Erdoğan: Anneliğin ideolojisi yoktur*. Şubat 2021 tarihinde https://t24.com.tr/haber/erdogan-anneligin-ideolojisiyoktur-istanbul-aa,85140 adresinden erişildi.

Tuna, S. (2009). Köy Enstitüleri'nde Kadın Olmak. *Fe Dergi.* 1(1), 20-29

Tuncer, F. (2019, Şubat 17). Baba evin çatısıdır. *Milli Gazete.* Şubat 2021 tarihinde https://www.milligazete.com.tr/makale/1878967/fatma-tuncer/baba-evin-catisidir adresinden erişildi.

Türkdoğan, Ö. (2013). Ana Akım Medyada Annelik Miti. *Kadın Araştırmaları Dergisi.* (13), 35-59

Van Dijk, T. (2003). Söylem ve İdeoloji: Çok Alanlı Bir Yaklaşım. *Söylem ve İdeoloji: Mitoloji, Din, İdeoloji.* (14-109), (Çev. B.Çoban, Z. Özarslan, N. Ateş). İstanbul: Su

Wilder, B. (1963). *Irma La Douce.* Şubat 2021 tarihinde https://www.imdb.com/title/tt0057187/ adresinden erişildi.

Woman: My Life for My Children. Asianwiki içinde. Şubat 2021 tarihinde https://asianwiki.com/Woman:_My_Life_for_My_Children adresinden erişildi.

Yeni Akit. (2020, Kasım 21). *Laikçi Seren Serengil kokuşmuş mahalleyi ters köşeye yatırdı: 'Biz Hollanda değiliz aile altüst olur'*. Şubat 2021 tarihinde https://www.yeniakit.com.tr/haber/laikci-seren-serengil-kokusmus-mahalleyi-

ters-koseye-yatirdi-biz-hollanda-degiliz-aile-altust-olur-1453271.html

adresinden erişildi.

Yörük Karakılıç, N. (2019). Evaluation of Glass Ceiling Syndrome in terms of Gender Discrımınation Perception. *Yönetim ve Ekonomi Araştırmaları Dergisi,* 17(2), 214-233

Yuval-Davis, N. ve Anthias, F. (1989). *Woman, Nation, State*. New York: St. Martin's Press

8. ÖZET

Bu araştırma anneliğin söylem içerisinde yeniden üretiliş tarzlarına odaklanmaktadır. Özellikle dram türündeki diziler veya kadın programlarının başını çektiği medya kanalları vasıtasıyla belirli bir anneliğin ön plana çıkartıldığı ve sürekli dolaşımda tutulduğu gözlemlenmektedir. Ön plana çıkarılan belirli türden bir annelik ise diğer tüm annelik performanslarını susturup görünmez kılacaktır. Tez, anneliğin nasıl olması gerektiğinin çerçevesini çizen anlatıların, Türkiye Cumhuriyeti'nin kuruluşundan günümüze kadar farklı ideolojilerden beslense de her daim benzer kavramlar üzerinden söyleme dahil edildiğini ve bu şekilde de sabitlenip doğallaştığını iddia etmektedir. Gündelik hayatın içerisine sinen bu kavramların izi ise Youtube üzerinden de yayınlanan *Kadın* dizisi ve dizinin izleyicilerden alınan yorumlar üzerinden takip edilmektedir. Tezde annelik, diğer ideolojilerle iç içe geçen bir başka ideoloji olarak ele alınmış ve anneliğin duygusallık örtüsü altında doğallaştırılan boyutlarının iktidar ilişkilerinden bağımsız olamayacağı gösterilmeye çalışılmıştır. Dolayısıyla araştırma açısından iktidar kavramı önemli bir yer tutmaktadır. Tezde dizideki oyuncuların canlandırdıkları karakterlere izleyicinin nasıl tepkiler verdiğine yer verilmesi ise söylemin farklı kanallardan devreye girdiğini göstermesi açısından önemlidir. Bu sayede tez bağlamında annelik ideolojisini besleyen söylemler yalnızca tepeden gelen bir iktidarın çıktısı olarak ele alınmamış, toplumun farklı kademelerinden yayılan bir güç olarak değerlendirilmiştir. Anneliğin sorgulanamaz oluşu ve sabitlenmesindeki başarısı, farklı kanallardan yeniden üretimi ve farklı ideolojilerle [milliyetçilik/soyu sürdürme vb.] yaptığı dirsek teması ile mümkün olmaktadır.

Anahtar Kelimeler: Annelik, toplumsal cinsiyet, ideoloji, medya

9. ABSTRACT

This thesis focuses mainly on the styles of motherhoods reproduced in daily discourses. It is evident that even an *emphasized womanhood* is always presumed through a medium of certain motherhood that is constantly circulating as a discourse not only in our natural daily conversations but also in our interaction with media narratives specifically through the comments made by the women audience on social media. Nevertheless, this certain kind of motherhood, brought to the foreground through various channels, silences all other maternity performances and renders them invisible. The thesis argues that regardless of the different ideologies adopted since the establishment of the Turkish Republic to the recent times, discourses surrounding motherhood has been adopting similar strategies and concepts to secure its position. This concepts and strategies prefer a sentimentalist tone to keep the stance of motherhood unchanged and undoubtable. Therefore, the traces of these strategies are followed on Youtube comments received mainly from the audience of the *Kadın* series, other drama series broadcasted by the same channel and from women reality shows.

In the thesis, motherhood is considered as an ideology capable of hiding various power relations beneath its sentimentalist cover and always functioning with other ideologies. Therefore, the concept of power has an important place in this research. An analysis based on the audience reactions to the characters in the series is significant as it demonstrates the ways discourses are infiltrated using various channels. Thus, in the context of the thesis, the discourses that feed the ideology of motherhood are not only considered as the output of a power from above, but rather as a dispersed structure in the Foucauldian sense.

Keywords: Motherhood, gender, ideology, media